Promjena strukture zatvorenika te potreba za novim oblicima tretmana iz perspektive tretmanskih službenika unutar penalnih ustanova

Đuroković, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:140267

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Dobivanje uvida u promjenu strukture zatvorenika te potreba tretmana iz perspektive tretmanskih službenika unutar penalnih ustanova

Petra Đuroković

Zagreb, 2017.g.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Dobivanje uvida u promjenu strukture zatvorenika te potreba tretmana iz perspektive tretmanskih službenika unutar penalnih ustanova

Petra Đuroković

Anita Jandrić- Nišević,mentorica

Zagreb, 2017.g.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Dobivanje uvida u promjenu strukture zatvorenika te potreba tretmana iz perspektive tretmanskih službenika unutar penalnih ustanova* i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Petra Đuroković

Mjesto i datum: Zagreb, 2017

Sažetak

Cilj ovog istraživačkog rada je dobivanje uvida u promjene strukture zatvorenika unutar vremenskog okvira od pet godina iz perspektive tretmanskog osoblja u ustanovama: Probacijski Ured Split; Probacijski Ured Zagreb I te u Kaznionici Lipovica Popovača. Osim odgovora na istraživačka pitanja rad nudi sveobuhvatan pregled znanstvenih saznanja na temu kriminala bijelog ovratnika tzv. "White collar crime". Unutar rada prikazani su statistički podaci vezani uz povećanje osuda za kaznena djela gospodarskog kriminala unutar pet godina, kao i presjek teorija o etiologiji fenomena i varijabilnosti u pojavnim oblicima kaznenih djela i počinitelja. Također rad daje presjek zapriječenih i izrečenih sankcija za kaznena djela gospodarskog kriminala kao i aktivne politike kažnjavanja u Europi i u Republici Hrvatskoj. Na posljetku daju se smjernice za buduća istraživanja navedenog područja na temelju istraživanja i proučene literature.

Ključne riječi na hrvatskom jeziku: gospodarski kriminal, kriminal bijelih ovratnika, organizacijski kriminal, percepcija o promjeni strukture zatvorenika

Summary

The aim of this research paper is to gain insight into changes in the structure of prisoners within a time frame of five years from the perspective of treatment staff in penal institutions: Probation Office Split; Probation Office Zagreb I and in the penitentiary Lipovica Popovača. It also provides an comprehensive overview of scientific knowledge on the subject of white collar crime. The paper contains the statistic data related to the increase in convictions for economic crimes within five years, as well as the intersection theory of the etiology of the phenomenon and variability in various forms of crimes and perpetrators. Further, the paper gives an overview of the sanctions imposed for economic crimes as well as active policy of punishment in Europe and in Croatia. Finally it provides guidance for future studies of the area based on this research and literature.

Key words: economic crime, white collar crime (WCC), organizational crime, perception of change in the structure of prisoners

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. ETIOLOGIJA KRIMINALITETA BIJELIH OVRATNIKA 3
3. FENOMENOLOGIJA KRIMINALA BIJELIH OVRATNIKA 10
4. POLITIKA SANCIONIRANJA GOSPODARSKOG KRIMINALA U EUROPI 19
5. POLITIKA SANCIONIRANJA GOSPODARSKOG KRIMINALA U HRVATSKOJ 23
6. STRUKTURA ZATVORENIKA I PROMJENE U STRUKTURI ZATVORENIKA U POSLJEDNJIH PET GODINA 26
7. OPĆI I POSEBNI PROGRAMI TRETMANA U ZATVORSKOM SUSTAVU S OSVRTOM NA PROGRAME ZA POČINITELJE KRIMINALA BIJELOG OVRATNIKA 39
8. SVRHA PISANOG RADA 40
9. ISTRAŽIVAČKI RAD – PROMJENA STRUKTURE ZATVORENIKA 41
   - 9.1. UVOD 41
   - 9.2. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA 42
   - 9.3. METODOLOGIJA 43
     - 9.3.1. Metoda istraživanja i analize podataka 43
     - 9.3.2. Uzorak i postupak prikupljanja podataka 43
     - 9.3.3. Postupak i obrada podataka 44
   - 9.4. REZULTATI I INTERPRETACIJA 45
   - 9.5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA 59
10. LITERATURA 62

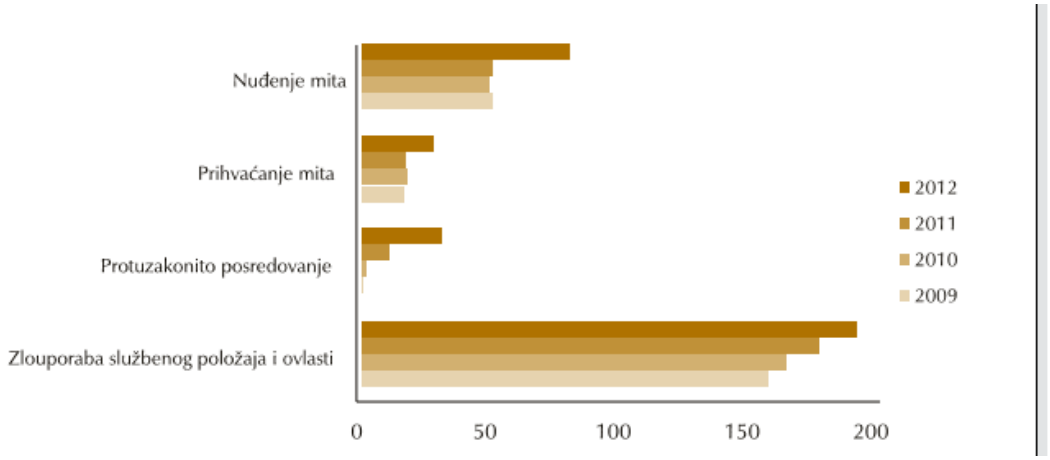
1. UVOD

Kriminal bijelih ovratnika dio je šireg pojma organiziranog kriminala, koji se smatra najopasnijim oblikom kriminala i to iz više razloga. Postoje problemi u otkrivanju, dokazivanju i kaznenom progonu, a time i praćenju njegova opsega i kretanja. Nadalje, vidljivi su problemi u kontroli kretanja kapitala, velika je tamna brojka - često veća nego kod konvencionalnih oblika kriminala. Klasična kaznena djela lakše se otkrivaju, posljedice brže uočavaju, žrtve u većini slučajeva prijavljuju djelo, dok kod kaznenih dijela iz područja gospodarskog kriminala napad nije odmah uočljiv, povrijeđen je opći interes, izostaje pojava klasične žrtve (npr. djela krivotvorenja, krijumčarenja, financijske prevare ili utaje poreza i sl.), što sve usporava i otežava djelovanje mehanizama koji reagiraju na takvu povredu (Skorupan 1999). Također, vidljivo je njegovo intenzivno širenje u proteklih deset godina koje je transnacionalnog karaktera, a primjetna je neučinkovitost klasičnih metoda borbe protiv te vrste kriminala. Počinitelji stječu velike financijske dobiti proizašle iz počinjenja kažnjivih radnji te se time pojačava opasnost utjecaja na državnu upravu te sveukupne društvene procese i gospodarske tijekove (Skorupan 1999). Sutherland (1940; prema: Lugo, 2013) navodi kako kriminal bijelih ovratnika ima značajno štetnije učinke na društvo u smislu novčane štete i žrtava nego klasični kriminal. Financijski trošak kriminala bijelih ovratnika nadjačava troškove klasičnog kriminala blizu 1 bilijun dolara. Korporativni kriminal je između 20 do 25 puta "skuplji" od uličnog kriminala te ako u to uključimo i kaznena djela protiv službene dužnosti – zlouporaba položaja i ovlasti, štetnost se povećava na 50 veću od one načinjene konvencionalnim kaznenim djelima. Lynch i Michalowski (2006; prema: Lugo, 2013).

Istraživanje SELDI (Sustav za praćenje korupcije 2014.) iznosi podatke o javnom mišljenju o glavnim problemima u RH te se pokazalo kako je korupcija rangirana na visoko 2. mjesto s postotkom od 50,45%. Na upit o tome koji je glavni pokretač korupcije u Hrvatskoj, kao jedan od ključnih uzroka problema naznačeni su privatni interesi osoba na vlasti, kao i nedostatak strože administrativne kontrole, moralna kriza u društvu i loše zakonodavstvo. Sve navedeno prikazuje i neekonomske posljedice zločina bijelih ovratnika, gdje u društvu nastaje sveopće nepovjerenje u institucije i osjećaj nemoći i nezadovoljstva.

Kvantitativni pokazatelji podupiru mišljenja građana jer je prema službenim statistikama broj osoba osuđenih, gledajući samo koruptivna kaznena djela, porastao u razdoblju od 2009-2012.godine (Hečimović i Gajič,2015).

Slika 1.Pravne osobe kao počinitelji kaznenih djela prema vrsti presude 2009.-2012

Izvor: Hrvatski zavod za statistiku.[1]

Nadalje, govoreći o ostalim, novijim, statistikama unutar sfere gospodarskog kriminala, globalno istraživanje gospodarskog kriminala u Hrvatskoj iz 2016-te godine navodi kako je kazneno djelo protupravno prisvajanje imovine daleko najčešća vrsta gospodarskog kriminala unutar organizacija. Statistike govore kako je 58 % hrvatskih ispitanika unutar organizacija pretrpjelo tu vrstu gospodarskog kriminala. Na globalnoj razini postotak se kreće oko 64 % gledajući razdoblje tijekom protekle dvije godine. Na drugom su mjestu kaznena djela mita i korupcije. Radi se o jednom od najozbiljnijeg oblika gospodarskog kriminala i smatra se najvećim rizikom u poslovanju na globalnoj razini, kako u smislu gubitka ugleda tako i u smislu gubitka novca. Kada je riječ o učestalosti, to je druga najčešća vrsta gospodarskog kriminala u Hrvatskoj s 33 %, a treća u svijetu (24 %).

Sažeto, mogli bismo reći kako je kriminal bijelog ovratnika sveprisutnija pojava u društvu koja zbog neadekvatnog napora svih aktera u društvu zabilježava rast kroz godine. Zabrinjava i činjenica kako je unatoč pooštrenoj legislativi trend rasta prisutan, a mišljenje javnosti u određenim kategorijama negativnije u odnosu na Europski prosjek.

S obzirom na navedenu društvenu sliku ovaj će rad pokušati dati odgovore na pitanja o percipiranom povećanju i promjeni strukture zatvorenika iz perspektive tretmanskog osoblja koje se profesionalno susreće s navedenom skupinom. Putem metode intervjua, a potom kvalitativnom analizom rad će pokušati dati nova saznanja o trenu povećanja obima gospodarskih kaznenih djela, te ukazati na specifičnosti počinitelja i potreba u vidu tretmana navedene skupine.

[1] https://www.dzs.hr/ Preuzeto 5.2.2017.

2. ETIOLOGIJA KRIMINALITETA BIJELIH OVRATNIKA

Koncept kriminal "bijelih ovratnika" uveo je Edwin Sutherland 1939-te godine (Piquero, 2008). Reurink (2016) navodi kako je uvođenjem novog koncepta - kršenje zakona od strane "uglednih" osoba u gornjim dijelovima društva, Sutherland postavio veliki izazov pred dominantne etiološke teorije i tradicionalne pretpostavke o kriminalitetu. Zanemarivanje elitnih oblika kršenje zakona, Sutherland objašnjava, dogodilo se prvenstveno zbog činjenice da zločini koje su počinili članovi više klase nisu bili zastupljeni u službenim kaznenim evidencijama koje tvore primarne izvore iz kojih su kriminolozi crpili podatke. Navedeno se događalo iz dva razloga: Prvo, "osobe iz više socioekonomske klase su politički i financijski snažnije te su zbog toga u većoj mjeri izbjegavali uhićenje i osudu nego osobe koje nemaju takvu moć." (Sutherland 1983: 6). Drugo, kada su počinitelji uhićeni, tretirani su na drugačiji način od strane pravosudnog sustava. Naime, "oni nisu uhićeni od strane uniformiranih policajaca, nije im se sudilo na kaznenim sudovima, te nisu osuđivani na zatvorske kazne, a njihovo protuzakonito ponašanje dobivalo je pozornost administrativnih komisija. Iz tog razloga takva kršenja zakona nisu uključene u kaznene statistike i nisu plijenila pozornost znanstvenika "(Coleman 2006: 6-7). Zbog pretpostavke da su te osobe članovi srednje ili više klase i dio poslovne zajednice ti su zločini u moralnom vakuum odvojenom od koncepta tradicionalnog kriminaliteta. Iz toga slijedi da su njihovi zločini nekako drugačije u prirodi, a time i više oprostivi od onih zločina počinjenih od osoba nižih društvenih klasa (Gottschalk i Smith, 2011). Prevladavalo je mišljenje da su navedeni počinioci u osnovi sasvim uobičajeni ljudi koji ne pate od nikakvih psiholoških patologija, koje se učestalo nalaze u uzorku uličnih prijestupnika Sutherland (1949; prema Benson, 2013).

Tek 1970-ih godina raste interes za kriminal bijelih ovratnika zbog nekoliko velikih korporativnih skandala (Reurink, 2016). Teorijska istraživanja započela su s teorijom diferencijalne asocijacije Edwin Sutherlanda te je ona kasnije proširivana s različitim teorijama neutralizacije, kao i različitim perspektivama teorija kontrole, uključujući Gottfredsonovu i Hirschijevu opću teoriju kriminaliteta nastalu 1990-te godine. Novija istraživanja su usmjerena na teoriju racionalnog izbora. Nažalost, tko su to točno počinitelji kriminala bijelog ovratnika i dalje je predmet spora, a ta napetost se ogleda u lepezi različitih definicija kriminaliteta bijelog ovratnika. No, zahvaljujući radovima navedenih istraživača kao i drugih autora, imamo nekakva razumijevanja o počiniteljima kriminaliteta bijelog ovratnika i njihovoj motivaciji.

Prvi skup teorija objašnjava fenomen na mikro razini, tj. teorije nastoje objasniti zašto određeni pojedinci čine kriminal bijelih ovratnika, a drugi ne.

Prva u nizu jest opća teorija napetosti Robert Agnewa koja je potekla iz Mertonove teorije napetosti. Agnew zagovara kako se počinitelji kriminala bijelog ovratnika okreću kriminalitetu i iz straha od gubitka trenutnog statusa ili neuspjeha u postizanju profesionalnih ciljeva (Agnew, 1992). Wheeler (1992; prema: Langton i Piquero, 2007) je ispitao odnos između "opće teorije napetosti" (eng.*General strain theory*) i počinitelja kriminala bijelih ovratnika i utvrdio da različite vrste počinitelja imaju različite motive, a oni jesu: financijske brige, "strah od pada" i gubitka statusa. Tako dolazimo do iduće teorije koja objašnjava motivaciju počinitelja kriminaliteta bijelog ovratnika. Wheeler (1992; prema Piquero, 2012) je razvio teoriju o strahu od gubitka (eng.*fear of falling*). Točnije, počiniteljeva motivacija nije bogaćenje ili veća dobit tj. pohlepa kao što je pretpostavljeno, već strah od velikog gubitka. Wheeler je u svom ispitivanju zabilježio izjavu ispitanika koja po njemu objašnjava motivaciju za počinjenje: "strah od ozbiljnog financijskog gubitka kao i sve ono što će takav gubitak predstavljati za moju obitelj i mene, nagnao me da učinim nešto za što sam znao da je krivo" (Wheeler, 1992:116).Wheeler naglašava kako se strah od pada/gubitka ne odnosi samo na novac već i na strah od gubitka statusa i prestiža (Piquero, 2012).

Empirijski dokazi za to postoje i poznati su u slučajevima počinitelja niske frekvencije počinjenja (eng. *low frequency offender*) koji iskorištavaju situaciju i čine kaznena djela samo kad vide krizu (Weisburd i sur., 2001). Navedeni počinitelji čine velik udio u ukupnom broju počinitelja kriminaliteta bijelog ovratnika (do 70%) (Piquero i Weisburd, 2009). To pokazuje da ako pojedinac percipira prijetnju nečemu što mu je od velike vrijednosti, kriza može utjecati na to da osoba prihvati nelegitimne načine kako bi zaštitila vrijednost, ako mu druge opcije nisu dostupne Engdahl (2011; prema: Alalehto, 2015).

Neutralizacijska teorija također pridonosi razumijevanju fenomena kriminala bijelih ovratnika, posebno u pogledu razumijevanja kako se osoba visokog statusa koja je inače konformista odlučuje uključiti u kriminalno ponašanje. Opravdanja u pozadini njegove odluke o činjenju kaznenog djela vrlo su važne (Lugo, 2013). Cressey (1953) je kroz svoju studiju koja se bavila počiniteljima pronevjere dodao nova saznanja o motivaciji počinitelja. Autor navodi kako počinitelji pronevjere racionaliziraju svoja predstojeća ilegalna ponašanja kroz razne rečenice/rječnik prilagodbe-opravdanja (eng.*vocabularies of adjustment*). Ideja opravdavanja nezakonitog ponašanja slična je onome koji je opisana godinama ranije od autora Millsa (1940) kao rječnik motiva (eng.*vocabularies of motives*). Naime, počinitelji su

naučili da se upuste u svjesni proces samo-rasprave u kojem se nagovaraju da počine ilegalne radnje tako što nepoželjno ponašanje sebi predstavljaju kao prihvatljivo ili opravdano, iako su potpuno svjesni da su navedene radnje ilegalne Klenowski (2008; prema: Stadler i Benson, 2012). Ovaj proces oslobađa prijestupnika da se mora ponašati na društveno prihvatljiv način, uvjeravajući se kako je u trenutnoj situaciji prihvatljivo da se uključi u ponašanju koje se tradicionalno smatra nemoralnim, devijantnim, delinkventnim ili kriminalnim. Sykes i Matza (1957; prema Stadler i Benson 2012) predložili su integriranu teoriju koja nudi objašnjenje za devijantnosti i delinkvencije na temelju koncepata diferencijale asocijacije i rječnika prilagodbe. Oni zagovaraju kako pojedinci uče razne izgovore i opravdanja koja se mogu koristiti za suzbijanje normativnih vrijednosti i racionalizaciju vlastitog ponašanja, bilo prije ili nakon delinkventnog ponašanja Maruna i Copes (2005; prema Stadler i Benson 2012). Pet tehnike neutralizacije uključuju

(1) poricanje odgovornosti,

(2) poricanje štete,

(3) poricanje žrtve,

(4) osuda osuditelja,

i (5) pozivanje na više vrijednosti Sykes i Matza (1957; prema Stadler, Benson 2012). Iako je teorija izvorno bila zamišljena kao sredstvo za objašnjavanje maloljetničkog kriminaliteta, Sykes i Matza (1957) također navode kako se neutralizacijske tehnike mogu koristiti i od strane odraslih koji su počinili zločine na radnom mjestu. Prema istraživanjima mnogih autora, prekršitelji koriste ove metode kako bi opravdali svoje ilegalno ponašanja, smanjili krivnju povezanu sa sudjelovanje u kriminalnoj aktivnosti, te kako ne bih dobili negativnu etiketu koju donosi presuda za kršenje zakona (Stadler i Benson, 2012).

I Hirschijeva teorija kontrola razvila je racionalu vezanu za kriminalitet bijelih ovratnika i empirijski je testirana. Osnova teorije zagovara kako slabe socijalne veze mogu pridonijeti kriminalnim ishodima. Privrženost i posvećenost osnovni su pojmovi u teoriji socijalne kontrole koji se mogu povezati s kriminalitetom bijelog ovratnika. Lasley (1988) je napravila istraživanje na uzorku 435 rukovoditelji koji su bili zaposleni u multinacionalnoj firmi koja se bavi proizvodnjom automobila. Rezultati sugeriraju da faktori unutar korporacije poput povezanost s menadžerskim vodstvom, posvećenost i uključenost u posao kao i vjerovanje u korporativna pravilima značajno utječu na stope samoprocjene radnika o uključenosti u kriminalitet. Konkretnije, oni rukovoditelji koji su povezani sa svojim menadžerima, suradnicima i samom korporacijom izvještavali su o manjoj potencijalnoj uključenosti u

kriminalne radnje. Osim privrženosti socijalno učenje se pokazalo kao druga važna komponenta u odluci o uključivanju u kriminalitet bijelog ovratnika (Lugo, 2013).

Na tragu socijalnog učenja, Sutherland kao osnivač koncepta bijelog ovratnika, nudi objašnjenje kroz teoriju diferencijalne asocijacije. Navodi kako su počinitelji naučili tehnike za počinjenje kaznenih djela, kao i stavove, vrijednosti i uvjerenja koja pogoduju kriminalitetu. Pri tome se koriste tehnikom racionalizacije kako bi pokušali opravdati svoje zločine. Sutherland zagovara kako se kriminalno ponašanje uči u suradnji s onima koji takvo ponašanje definiraju poželjnim i u izolaciji od onih osoba koji ga definiraju nepoželjnim. Osoba se u odgovarajućoj situaciji upušta u takvo kriminalno ponašanje ako i samo ako težina poželjnog ishoda ponašanja premašuje negativne aspekte navedenog ponašanja. U principu, ova teorija gleda kriminal bijelih ovratnika kao prirodni produkt suprotstavljenih vrijednosti u ekonomskoj i klasnoj strukturi te s druge strane počinitelja-kao pojedinca koji kroz povezivanje s drugim kolegama, koji definiraju svoje zločine normalnima ako ne i opravdanima, uči prihvatiti i sudjelovati u navedenoj ilegalnoj praksi unutar njegove profesije (Newman, 1958). Teorija diferencijalnog potkrepljivanja (eng. *Differential reinforcement theory*) i zakoni imitacije nadopunjavaju Sutherlandovu teoriju.

Prema Akersu (1985) ljudi su isprva indoktrinirani ponašati se devijantno učeći to ponašanje iz druženja s devijantnom grupom ili pojedincem. Akers (1985) stoga zagovara kako efekt korporativne klime ima veliki utjecaj na individue. Prihvaćanje korporativne klime može dovesti do učenja definicija koje su pogodne za kriminalitet, posebice kroz imitaciju neetičkog i ilegalnog ponašanja viših korporativnih djelatnika. Takvi primjeri ponašanja mogu pojačati motivaciju drugih djelatnika za uključivanje u kriminalitet(Lugo, 2013).

Gottfredsona i Hirschieva opća teorija kriminaliteta (1990) često je ispitivana u područje kriminologije i kriminalistike, no primjena ove teorije na fenomenu kriminala bijelog ovratnika nije dobila veliku pozornost. Istraživanja koje su provedena na području kriminala bijelih ovratnika dala su nekonzistentnu podršku tvrdnji o niskoj samokontroli počinitelja jer su ovakvi prijestupnici ambiciozni, uspješni u procesu donošenja odluka i vaganju koristi i rizika, stoga se ne uklapaju se u "kalup" počinitelja s niskom samokontrolom. S druge strane, postoje studije koje ipak ukazuju kako bijeli ovratnici-prekršitelji posjeduju hedonističke tendencije kao i niže razine samokontrole Coleman (1987; prema; Lugo 2013). Unutar poslovnog sektora postoje osobe koje imaju nižu samokontrolu te se češće posežu za kriminalitetom kao prečacem koji vodi ka brzom profitu, zaobilazeći dugoročno isplative načine koji zahtijevaju vrijeme i strpljenje (Lugo, 2013). Trenutne studije nastoji dopuniti

literaturu fokusirajući se ne samo na izravnu uzročna veza između samokontrole i prijestupnika, već i istražiti kakvu ulogu igraju stavovi u relaciji između samokontrole i namjera da se počinitelji uključe u kriminalitet. Istraživači su do nekih zaključaka već došli te navode kako stavovi imaju posredujući ekefat na to hoće li se osoba uključiti u kriminal bijelih ovratnika. Naprimjer, u istraživanju Lugo A., "Self-Control, Attitudinal Beliefs, and White-Collar Crime Intentions" (2013) pronađena je negativna povezanost između samokontrole i namjere u uključivanje u kriminalitet protiv okoliša.

U literaturi postoji konsenzus da se neke specifične osobine ličnosti ponavljaju u osobnosti počinitelja kriminaliteta bijelog ovratnika. Opće zapažanje je da počinitelji gospodarskog kriminaliteta imaju tendenciju da imaju niže razine savjesnosti, ugodnosti i samokontrole u usporedbi s ostalim profesionalcima u poslovnom sektoru. Nadalje, postoje osobine koje takvim pojedincima u isto vrijeme olakšavaju poslovni uspjeh ali i uključenost u kriminal bijelih ovratnika. Točnije, narcisoidnost, visoko samopouzdanje i ambicioznost te neosjetljivost prema drugima omogućuje nekim ljudi uspješno provesti riskantne poslove no iste ove osobine također utječu na uključivanje pojedinaca u kriminal bijelih ovratnika tako da iskorištavaju, štete i kradu od drugih.

Iduća teorija racionalnog izbora, ne odbacuje tezu o individualnim karakteristikama počinitelja i naglašava pretpostavke klasične škole o ljudskoj prirodi (slobodna volja, hedonizam i racionalnost) s naglaskom na rizike i nagrade povezane s kriminalnim ponašanjem (Cornish i Clarke, 1986).

Racionalan izbor pretpostavlja kako je kriminal počinjen nakon obrazloženog vaganja troškova i rizika povezanih s kaznenim djelom i vaganja potencijalne koristi ili dobit koja će nastati iz počinjenog djela. Primjer takvog jednog počinjenja je kada liječnik sudjeluje u nepoštenoj naplati. Počinitelj to ocjenjuje kao lak način da brzo zaradi novac, ulog i trud je minimalan, rizik od detekcije je nizak, osim u slučaju elektroničke revizije. Također postoji i opravdanje u pozadini – liječnici nisu na odgovarajući način plaćeni od strane Medicaid ili Medicare institucija Benson i sur (2009; prema: Lugo 2013).

U objašnjavanju perspektive počinitelja i procesa donošenja odluka pomoći nam može i teorija rutinske aktivnosti. Teorija rutinska aktivnosti zagovara kako tri uvjeta moraju biti ispunjena da bi se zločin dogodio. Uvjeti su sljedeći: Cilja ili meta + motivirani počinitelja + nedostatak zaštite/nadzora nad metom. Mnogi autori navode da isto pravilo vrijedi i za počinitelje kriminala bijelog ovratnika, a uvjeti su sljedeći : postojanje počinitelja bijelog

kriminala, žrtva i organizacijska struktura koja zahtjeva kontakt između počinitelja i žrtve. Primjer kako teorija rutinske aktivnosti može biti primijenjena na kriminalitet bijelih ovratnika vidljivo je kroz kazneno djelo prijevare osiguranja (Lugo, 2013).

Teorija životnog stila nudi teorijsko proširenje o kriminalu bijelog ovratnika, iako nažalost daje nudi samo opisno ali ne i etiološko objašnjenje. Navedeni kriminalitet gledaju kroz obrazac kojega nazivaju isprekidano-situacijski ovisno kršenje zakona (eng. *punctuated situational dependent offending*). Ovaj obrazac pretpostavlja da bijeli ovratnici-prekršitelji slijede iste razvojne putanje u kriminalu i delinkvenciji kao i većina ljudi. Sudjeluju u kriminalitetu tijekom adolescencije, a ta ponašanja prestaju oko 20-ih godina. No, nakon perioda konformiranja tijekom 20-ih i 30-ih, oni počinju opet kršiti zakon i to kroz kriminalitet karakterističan za bijele ovratnike. Teorija zagovara kako je njihovo kršenje zakona situacijski ovisno. Ta situacijska ovisnost se može se tumačiti kroz 2 načina. Prvo, prijestupnik je ovisan situacijski jer nije u prilici činiti prijestupe dok ne dobije određenu radnu poziciju koja će mu to omogućiti. Drugo, može biti situacijski ovisno o krizi koju potencijalni počinitelj trenutno proživljava te ga ona motivira na počinjenje kriminala. U ovom obrascu bitno je naglasiti kako ono nije nastavak činjenja prijestupa vezan uz adolescenciju već da je kriminalna putanja isprekidana razdobljem konformizma. Sadašnje uključivanje u delinkvenciju i kriminalitet je drugačijeg karaktera od onog koje je prijestupnik činio u mladosti Weisburd i Waring (2001; prema: Onna 2014).

Teorije koje su prikazane, objašnjavaju kriminalitet bijelog ovratnika na mikro razini, te će u nastavku biti prikazane teorije na makro razini.

Navedene teorije objašnjavaju kako gospodarski i društveni čimbenici mogu potpomoći rast kriminaliteta bijelog ovratnika. Struktura kapitalističkog društva potencira kriminal bijelih ovratnika počinjenih od strane organizacija zbog povećane potrebe za dobit u konkurentnom gospodarskom okruženju Barnett (1981; prema: Lugo 2013). Mertonova teorija anomije može se koristiti kao vodilja u razumijevanju koncepta bijelih ovratnika. U trenutnom okruženju onih koji rade za velike korporacije njeguju se vrijednosti stvaranja profita na monetarnoj razni i osiguravanje dobiti na konkurentom tržištu Merton (1968; prema: Passas 1990).

Povezujući Mertonovu i Agnewovu teoriju, dolazi se do zaključka kako se velike organizacije uključuju u kriminalitet zbog diskrepance u nemogućnosti ostvarivanja ekonomskih ciljeva i potrebe za profitom Clinard i Yeager (1980; prema: Greve i sur. 2010).

Organizacijske teorije vide korporacije kao dominantne sile u stvaranju kriminala bijelog ovratnika Finney i Lesieur (1982; prema: Lugo 2013). Ovdje se ne govori samo o nekim pojedincima koji su devijantni, već o čitavim korporacijama koje kroz uporabu stresa i pritisaka utječu na individualne izbore zaposlenika, služeći se korporativnim uvjerenjima, kulturom, politikom i sl. Vaughn (1998; prema: Lugo 2013). Organizacijska kultura poduzeća je dominantna sila koja može diktirati djelovanje zaposlenika u velikom opsegu, tako da takva neetična ponašanja postaju način poslovanja zaposlenika (eng.*way of life*) Sonnenfeld i Lawrence (1978; prema: Lugo 2013). Zaposlenici obično podliježu pritiscima korporacije te počinju na prijestup gledati kao na nužan korak kako bi postigli željeni korporacijski cilj Gross (1978; prema: Lugo 2013).

Iz navedene teorije, moglo bi se zaključiti kako su počinitelji kriminala bijelog ovratnika ljudi koji su popustili pod pritiskom i iskoristili mogućnosti za prijestupe no pravo pitanje je koliko osoba na sličnim pozicijama odgovara na pritisak prijestupom, te što ih razlikuje od onih koji to ne čine?

Neki od istraživača se u objašnjenju kriminala bijelog ovratnika usmjeravaju na organizacijske norme, kulturu, menadžersko vodstvo, proces donošenja odluka sistem, nagrada i poticaja (Langton i Leeper-Piquero, 2007). Za razliku od toga, malo pozornosti se posvećuje razlikama između počinitelja uličnog kriminala i kriminala "elita". Raine i dr. (2012) usmjerili su pažnju na hipotezu o prijestupnicima unutar gospodarskog kriminaliteta kao proračunatih kriminalci koji imaju mogućnost vaganja dobiti i rizika te su se odlučili ispitati imaju li zaista ti prijestupnici superiornije izvršne funkcije i veću razinu pažnje odnosu na kontrolnu grupu uličnih kriminalaca. Također zanimalo ih je imaju li prijestupnici pojačan rad mozga u području koji je odgovoran za donošenju odluka, pažnju i mogućnost zauzimanja socijalne perspektive druge osobe, kao osobine koje bi omogućile njihovu lakšu adaptaciju u korporaciju i lakše napredovanje. Napravili su istraživanje koristeći istraživački dizajn za studije slučaja, izjednačili su kontrolnu i eksperimentalnu grupu (21 sudionik - počinitelj kriminala bijelog ovratnika te 21 sudionik - počinitelj uličnog kriminaliteta; te su ih izjednačili po drugim varijablama-dob, spol i nacionalnost).

Nakon testiranja počinioci kriminaliteta bijelog ovratnika pokazali su bolje rezultate na testiranju izvršnih funkcija što uključuje mjerenja: koncentracije, planiranja, organizacije, kognitivne fleksibilnosti, strateškog planiranja usmjerenog k cilju, testiranje radne memorije i mogućnosti da suspregnu impulzivno reagiranje Kongs (2000; prema: Raine i sur. 2012). Također pokazali su bolje rezultate na testiranjima područja mozga koji su dogovorni za procese donošenja odluka, socijalne kognicije i pažnje.

Ukupni rezultati pokazuju kako se prijestupnici povezani s gospodarskim kriminalitetom uspješniji u adaptacijskim strategijama, strateškom planiranju, upravljanjima rizicima rješavanju konflikta i prepoznavanje dugoročnih posljedica djela. Bechara (2000; prema: Raine i sur. 2012).

Ispitivanja ventromedijalnog prefrontalnog korteksa (koji je povezan sa sistemom nagrada) pokazalo je kako su prijestupnici u gospodarskom kriminalitetu više podraženi na nagrađivanje putem materijalnih dobara posebno na novac, što izaziva pretpostavku kako su navedeni prijestupnici najviše motivirani novcem nasuprot drugih nagrada (Raine i sur. 2012). Financijska dobit pokazala se kao značajan faktor za počinjenje ako je povezana sa psihološkim faktorima kao što su otpornost, niža samokontrola, veći nivo arogancije i sposobnost pojedinca da se nosi s pritiskom kako bi se postigla financijsku korist za sebe ili financijsku korist za tvrtka u kojoj radi Shover i Hochstetler (2006; prema: Alalehto 2015).

Strukturne teorije kriminaliteta bijelog ovratnika usmjeravaju se najviše na korporaciju kao uzroka počinjenja kaznenih djela.. Iako je korporacija bitan faktor koji treba uzeti u obzir, sama korporacija je nejasno povezana s individualnim faktorima počinitelja; kao što je motivacija. Simpson and Koper (1997; prema: Lugo 2013) iskazuju da, ako je ekonomski pritisak unutar kapitalističkog društva glavna pokretačka snaga koja utječe na kriminalitet korporacija, onda bi većina korporacija trebala biti uključena u kriminalitet. Procjena na makro razini daje nekakav uvid u pojavnost ovakvog kriminaliteta, no isto tako, jasno je kako nisu sve korporacije podlegle kapitalističkom pritisku i ne čine kriminalna djela.

3. FENOMENOLOGIJA KRIMINALA BIJELIH OVRATNIKA

Pojava fenomena "bijelih ovratnika " nalazi svoje korijene u sociologiji. Edward Ross (1907) poentirao je na termin "criminaloid" kako bi opisao one počinitelje kriminala koji u društvu nisu viđeni kao stereotipni počinitelji (Ross, 1907).[2] Sutherland detaljnije proširuje ovaj pojam te po prvi puta specificira takve prekršaje kao "kriminal bijelog ovratnika". Opisuje ga kao: "zločin počinjen od strane osobe visokog ugleda i društvenog statusa unutar svoje profesije." Sutherland (1949: 2; prema: Lugo 2013). U odnosu na obične zločine, Sutherland (1940; prema: Lugo 2013) napominje kako zločini bijelih ovratnika imaju znatno štetnije učinke na društvo u smislu novčane štete i žrtava.

[2] https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43839_2.pdf preuzeto 21.7.2017

Danas, više od 70 godina nakon uvođenja pojma WCC, još uvijek postoji znatno neslaganjem o tome koja sva ponašanja WCC uključuje Nelken (2007: 738; prema: Reurink 2016).

Koncept "kriminal bijelih ovratnika" je posljednjih nekoliko godina doveden u pitanje. Brightman (2009; prema: Gottschalk 2011) tvrdi da je pojam kriminal bijelih ovratnika trebao biti širi i obuhvaćati sve nenasilne zločine počinjene zbog financijske dobiti, bez obzira na počiniteljev socijalni status. Bookman (2008; prema: Gottschalk 2011) navodi kako je Sutherlandova definicija previše restriktivna i ukazuju na to da bi kriminal bijelih ovratnika trebao obuhvaćati sve nefizičke zločine prikrivanja i prijevare kojima je svrha dobitak novac ili imovine, i/ili kako bi se izbjeglo plaćanje/ gubitak novca ili imovine, kao i zločini koji su počinjeni za dobivanje poslovne ili osobne prednost.

Pickett i Pickett (2002; prema Arnulf i Gottschalk 2012) definiraju "kriminal bijelih ovratnika" kao korištenje obmana za dobivanje imovinsku korist, koja obično uključuje kršenje povjerenja, a neke i prikrivanje prave prirode poslovanja. Hansen (2009; prema Arnulf i Gottschalk 2013) tvrdi kako se kriminali bijelih ovratnika može definirati u terminima kaznenog djela, počinitelja ili oboje. Definirajući ga u smislu kaznenog djela, govorimo o zločinu protiv imovine koji isključuje fizičku silu te sadrži prikrivanje ili obmanu radi osobne ili organizacijske dobiti. Definirajući ga u odnosu na počinitelja, govorimo o zločinu počinjenom za osobnu ili organizacijsku korist od strane pojedinaca koji su bogati, visoko obrazovani i socijalno povezani te su obično zaposleni u legalnim organizacijama.
Sažimajući sve navedeno, za potrebe rada možemo se složiti oko definicije koju donosi Reurink, koji navodi kako kriminal bijelih ovratnika generalno uključuje financijski motivirano kazneno djelo počinjeno od strane poslovnih ili vladinih zaposlenika koji posjeduju određeni nivo autonomije i povjerenja od strane nadređenih. Zločini nisu nasilnog karaktera i često uzrokuju značajne gubitke za tvrtke, investitore i zaposlenike Reurink (2016).

S obzirom na ne postojanje općeprihvaćene definicije pojma, postoje i brojne klasifikacije kriminaliteta bijelog ovratnika.

Prva se odnosi na kategoriju prijestupa: imovinski kriminalitet, ekonomski ili korporativni kriminalitet ili na pojedinačna djela. Američki federalni ured za istrage unutar pojma "kriminal bijelog ovratnika" ubraja sljedeća djela[3] :

1. Povrede povjerenja poput fiksiranje cijena, monopoli i ostale prekršaje kojima se povređuje Shermanov Zakon i Claytonov zakon

2. Bankarske prijevara: Prijevara protiv bankarske institucije, čekovne prijevare, kreditne prijevare, hipotekarne prijevare i sl.

3. Stečajne prijevare: Pojedinci ili korporacije koje lažu vjerovnicima ili stečajnim dužnosnika o imovini ili dugovima

4.Podmićivanje: Nuđenje novca ili imovine s namjerom utjecanja na ponašanje drugih

5. Internet prijevara: Korištenje Interneta ili računala kako bi zavarali druge

6. Prijevare s kreditnim karticama: Upotreba tuđe kreditne kartice za nezakonitu kupnju robe

7.Krivotvorenje novca ili robe

8.Ekonomska špijunaža: Krađa ili nezakonita uporaba poslovne tajne

9.Pronevjera: Korištenje povjerenog novca ili robe za vlastitu korist

10. Iznuda: uzimanje novca od nekoga putem sile, prisile ili prijetnje

11.Krivotvorenje dokumenata: Manipulacija ili mijenjanje pisanih dokument za novčanu dobit

12.Prijevare osiguravajućih društava

13.Pranje novca: ilegalno dobiven novac stavljen u uporabu kroz legitimne poslove

14.Prijevara vezane uz porez: Neprijavljivanje prihoda na porezne prijave, ne podnošenje poreznih prijava i sl.

Druga kategorija odnosi se na tip prijestupnika s obzirom na socioekonomski status, poziciju u organizaciji, akademsko postignuće ili s obzirom na njegovu motivaciju za počinjenje kriminalnog djela.

---

3 https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime "White-Collar Crime " preuzeto 21.7.2017.

Arnulf i Gottschalk (2012) načinili su okvir unutar kojega su identificirali 6 kategorija počinitelja kriminala bijelog ovratnika s obzirom na poziciju unutar organizacije:

1. "Glavni zločinci" (eng. *Principal criminals*): vlasnici, osnivači, predsjednici organizacije, no samo posjedovanje udjela vlasništva ne podrazumijeva kaznena ponašanja.

2. izvršitelji odluka –(eng.*Agent criminals*): zastupnici vlasnica ili CEO- izvršni direktori.

3. poduzetnici –(eng.*Entrepreneur criminal*)

4. sluge – (eng.*Servant criminal*): Ova uloga je dodijeljena osobi koja ne posjeduje formalnu vodeću poziciju, ali je u središtu kriminalnog ponašanja jer posjeduje stručna znanja koji se mogu iskoristiti, bilo samostalno ili kao dio većeg kriminala. Primjeri su računalni programeri koji su pomoć za pisanje koda koji će pomoći utaje poreza, računovođe s posebnim pristupom knjiga i registara ili revizorski konzultanti.

5. javni službenik – (eng. *Public official*): To su ljudi koji obično obavljaju ulogu nepristranih regulatora, kao što su policija, političari ili općinske vlasti.

6. Razbojnici – (eng.*Robber criminal*): Posljednja kategorija počinitelja kriminala bijelih ovratnika jesu pojedinci koji djeluju kao privatne osobe bez definiranog poslovnog odnosa prema žrtvi. Npr. privatna osoba koja hakira bankovne račune ili prima podršku socijalne pomoći kroz prijevare.

Što je razvidno i iz prethodne klasifikaciji počinitelje kriminala bijelog ovratnika možemo podijeliti i u 2 kategorije prema stupnju moći : lideri i sljedbenici.
Navedenu razliku podržavaju i drugi autori Bucy (2008; prema: Gottschalk i Smith 2011), koji su prepoznali razlike u motivima za počinjenje između te dvije kategorije. U usporedbi s vođama čiji je primarni motiv pohlepa, sljedbenici mogu biti uvjereni u ispravnost svojih ciljeva, i oni vjeruju kako im se ništa loše ne može dogoditi jer slijede vođu u kojega ili imaju dovoljno povjerenja ili straha. Sljedbenici su često naivni i nesvjesni onoga što se stvarno događa. Nadalje, vlasnici ili direktori najčešće se uključuju u kriminalitet kako bi se osobno obogatili a radnici tj. sljedbenici kako bi povećali profit tvrtke, iz kojega mogu generirati vrlo malu ili nikakvu osobnu korist Heath(2008; prema: Gottschalk i Smith 2011).

Posljednja kategorija odnosi se na organizaciju same tvrtke, te se ova kategorija dotiče s dva nova pojma; organizacijski/korporativni kriminal te profesionalni kriminal (eng.*workplace*

crime). Većina kriminologa sam pojam "kriminal bijelog ovratnika" dijeli na te dvije vrste. Organizacijski/korporativni kriminal kao termin potekao je od kriminologa Marshall Clinarda i Richard Quinneya 1973. godine. Korporativni kriminal odnosi se na situacije u kojima korporativni službenici čine kazneno djelo za dobrobit korporacije Clinard i Quinney (1973; prema: Friedrichs 2002). Najčešća kaznena djela jesu dogovaranje cijena, lažno oglašavanje, itd.

Profesionalni kriminal odnosi se na situacije u kojima pojedini zaposlenici počine zločine protiv korporacija, radnog mjesta ili potrošača tijekom radnog odnosa. Kaznena djela koja su najčešća jesu pronevjera poslodavca, krađe robe, utaje poreza na dohodak, manipulacija prodaje, prijevare i povrede u prodaji vrijednosnih papira itd. Bookman (2008; prema: Gottschalk i Smith 2011). Važno je spomenuti kako se profesionalni kriminal ne odnosi samo na profesionalce u privatnom sektoru već i na korupciju državnih službenika.

Postoji još jedna vrsta kriminala bijelog ovratnika koja se događa kada viši rukovoditelji za glavni cilj organizacije postave osobni profit unatoč negativnim učincima na dobrobit organizacije, strukturne ciljeve i sl. Poslove organizacije preusmjerava prema poslovima u sivoj zoni čija je jedina svrha akumulacija novca. Unutar knjigovodstva tvrtke čine se različite prijevare, a potom se taj isti novac isplaćuje u obliku dividendi i bonusa kako bi se legalizirao. Ovakav oblik kriminala bijelog ovratnika naziva se " zločin korporacije počinjen protiv same sebe " Calavita i Pontell (1991:99; prema:Reurink 2016).
Terry Leap u svojoj knjizi " Dishonest dollars" (2007) u kategorizaciju uključuje i ostale sastavnice kriminala bijelog ovratnika te ga dijeli prema:

1. Tradicionalnom opisu zločina: Prijevare, krađe, pronevjere i mito
2. Profilu zločinca kao i prema njegovoj rasi, dobi , spolu i profesiji
3. Profilu žrtve: dob, spol, rasa, socioekonomski status
4. Načinu počinjena kaznenog djela
5. Lokaciji zločina
6. Organizacijskoj osnovi samog zločina: organizacijski kriminal, korporativni kriminal, kolektivna pronevjera, profesionalni kriminal, pojedinačni zločini počinjeni izvan formalne organizacije.

7. Industriji u kojoj je počinjen zločin: osiguravajuća društva, bankarstvo, automobilske prijevare i sl.

8. Svrsi počinjena zločina.

Nakon svih teorijskih podjela i definicijskih objašnjenja važno je upitati se što mi točno znamo o karakteristikama samih počinitelja kriminala bijelog ovratnika.

U 1980-ima, pokrenute su dvije statističke analize. Prva pod vodstvom Stanton Wheelera, profesor prava i sociologije na Sveučilištu Yale nazvanom eng.*Yale White-Collar Crime Project*. Svrha je bila napraviti sustavno istraživanje počinitelja kriminala bijelog ovratnika, te je financirano od strane Nacionalnog instituta za pravosuđe u Sjedinjenim Državama Wheeler i sur. (1988).

Istraživanje je započelo biranjem osam zakonski određenih kaznenih djela koje se smatralo da spadaju u kategoriju "kriminal bijelog ovratnika", a ona jesu povreda sigurnosti, zlouporaba povjerenja, davanje mita, bankarske pronevjere, internet prijevare, porezne prijevare, davanje lažnih tvrdnji i izjava te kreditne prijevare. Potom su krenuli proučavati osuđenike za navedena kaznena djela. Otkrili su, suprotno Sutherlandovoj definiciji, da su prijestupnici u njihovom uzorku uglavnom bili ljudi iz srednje klase koji nisu imali visok socijalni status niti izniman ugled. Jedan od zaključaka znanstvenika na projektu bio je da socijalni status nije taj koji omogućuje prijestupniku počinjenje djela već njihova specifična pozicija u organizacijskoj strukturi Wheeler i Rothman (1982; prema: Reurink, 2016).

Analizom drugog seta ispitanika istraživači Brian Forst i William Rhodes došli su do sličnog zaključka. I ova studija bazirala su se na uzorku pojedinaca osuđenih od strane Američkog federalnog suda za koje se pretpostavlja da su počinili kaznena djela koja spadaju u skupinu kriminala bijelog ovratnika u 1970-ima. .

Svrha istraživanja bila je ispitati povezanost između kriminalne karijere i kriminala bijelog ovratnika. Istraživanja su polučila dvije značajne spoznaje koje dovode u pitanje stereotipne slike počinitelja WCC-a. Prva, slična zaključku Wheelera, jest da većina ljudi osuđena za djela nisu bogati i moćni rukovoditelji već su pripadnici srednjeg sloja s umjerenim prihodima i običnim poslovima. Drugo, značajan udio uzorka su ponovni prijestupnici to jest, do sada su imali barem dvije službene zabilježbe kontakta s kaznenim sustavom Weisburd (1991; prema: Reurnik 2016). Stoga, Shover i Hochstetler (2006; prema Reurink 2016) predlažu kako bi trebala postojati kategorizacija počinitelja koja bi razlikovala obične počinitelje kriminala

bijelog obratnika (*eng.ordinary white-collar crimes*) i povlaštene počinitelje-(eng.*upperworks white-collar crimes*).

Nadalje, teorija Terrie Moffit tvrdi da postoje 2 grupe počinitelja: oni koji pokazuju znakove antisocijalnog ponašanja vrlo rano u životu i ustraju u antisocijalnom i kriminalnom ponašanju tijekom odrasle dobi (kronični prijestupnici) te oni koji eksperimentiraju s kriminalom u adolescenciji te iza tog životnog razdoblja prestaju činiti kaznena djela (tzv. kratkoročni prijestupnici) Moffitt (1993; prema: Piquero i Benson 2004). Nesumnjivo je dokazano kako ti obrasci postoje no pokazalo se kako postoji još jedan obrazac kroničnih počinitelja koji je izostavljen. On uključuje one počinitelje koji počinju činiti, ili još bolje rečeno, nastavljaju činiti kaznena djela i u odrasloj dobi kada je većina prijestupnika već prestalo činiti kaznena djela (Piquero i Benson, 2004).

Naginand i Land (1993) otkrili su da već navedena skupina kroničnih prijestupnika može sadržavati dvije podskupine: počinitelje visoke stope počinjenja (eng.*high-rate)* i počinitelje niske stope počinjenja kriminala (eng.*low rate)*. Kronični počinitelji "niske stope" izdvojeni su kao potkategorija na temelju njihove krivulje kriminaliteta koja je plosnatija od druge grupe kroničnih počinitelja te zbog dugotrajnosti njihove kriminalne karijere. Zapaženo je kako ti počinitelji tijekom svoje tinejdžerske dobi čine djela koja su manjeg značaja nego djela koja čine kratkoročni prijestupnici. No, za razliku od njih, kronični počinitelji "niske stope" nastavljaju činiti prijestupe i u 20-im i 30-im godinama. U tridesetim godinama, njihova stopa počinjenja kaznenih djela izjednačava se sa stopom kroničnih high rate počinitelja, što znači da tada aktivno počinju činiti kaznena djela Nagin i Land (1993; prema: Piquero i Benson 2004).

Terry Leap (2007) nudi Weistburd, Earing i Chayetevu klasifikaciju koja već navedene kronične počinitelje "niske stope" dijeli na još tri kategorije, bazirajući se njihovom frekvenciji činjena zločina i poticajima na počinjenje. Prva kategorija jesu (eng. *crisis responders)* koji nemaju prijašnjih kontakata s pravosuđem, imaju stabilne poslove i obitelji te su respektirani u zajednici. Oni čine zločin zbog financijskih problema ili osobnih nedaća ili kako bi sačuvali poduzeća od bankrota.

Druga kategorija jesu počinitelji koji su uvidjeli priliku za počinjenjem i iskoristili ju (eng.*opportunity takers).* Razlikuju se od počinitelja u prvoj kategoriji jer njihov razlog počinjenja nije pritisak, strah ili financijska nesigurnost već želja za lakom zaradom.Najčešće su karijerno vrlo uspješni te imaju akumulirano bogatstvo.

Treća kategorija počinitelja su oni koji traže priliku za počinjenje i pogodne žrtve (eng. *opportunity seekers*. Konstantno važu rizike i dobiti prilikom počinjenja nedopuštenih radnji. Često imaju dijagnozu antisocijalnog poremećaja ličnosti.

Istraživanja Wheelera nadalje nam daju saznanja o prosječnoj dobi počinitelja te ona iznosi 35 godina. Benson i Kerley (2000:132; prema: Piquero i Benson 2004) pronašli su isti podatak kao i istraživači Forst i Rhodes kako je prosječna dob počinjenja za prvo-prijestupnike oko 40 godina. Objašnjenje za to je proizlazi iz toga što mlađi ljudi nisu imali priliku za počinjenje jer se još nisu pozicionirali i dokazali na tržištu rada i/ili otvorili vlastite tvrtke kako bi se mogli uključiti u kriminalne radnje u istoj mjeri kao sredovječnih ljudi.

Weisburd i Waring (2001) bavili su se pitanjem prestanka činjenja zločina za počinitelje WCC-a. U njihovom ispitivanju dobivena dob iznosila je 43, što je definitivno puno više nego što se pokazalo za dob prestanka kod skupine kratkoročnih prijestupnika i kroničnih high rate prijestupnika. Pronašli su još razlika s obzirom na kategoriju počinitelja WCC-a i ostalih klasičnih počinitelja. Interesantni su podaci kako je određeni dio uzorka povratnika – počinitelja WCC-a posljednje prijavljeno uhićenje imalo i u 50 -ima a manji dio su nastavljali biti aktivni i u 70-im godinama života Weisburd i Waring (2001; prema: Piguero i Benson 2004). Gledajući na socioekonomski status, počinitelji imaju redovite prihode koji su u skladu s radnim mjestom kojega obnašaju. Najčešće su to radna mjesta poslodavaca ili višeg zaposlenika unutar tvrtke Ring (1941; prema: Alalehto 2015). Benson (2002) zaključuje kako su počinitelji WCC u prosjeku starije dobi, vrlo vjerojatno u braku i imaju djecu. Oni pak počinitelji koji su uz to veće razine obrazovanja, većeg socioekonomskog statusa te su veći dio radnog vijeka zaposleni imaju manju vjerojatnost da su prije bili kažnjavani od pravosudnog sustava (Stadler i Benson, 2012).

Istraživači Weisburd i Waring(2001) pronašli su kako počinioci WCC-a imaju prosječnu duljinu karijere 14 godina (trajanje između prvog i poslijednjeg uhićenja) za razliku od ostalih počinitelji koji najčešće svoje kriminalne karijere završavaju unutar 5 godina. Također pronašli su kako je od 6-10% počinitelja WCC-a proživjelo zlostavu ili zanemarivanje u djetinjstvu od strane članova obitelji ili obiteljskih prijatelja za razliku od klasičnih počinitelja čiji se postotci kreću između 17-20% Benson (2002; prema: Alalehto 2015).

Što se tiče statistika koje govore o spolu počinitelja, oko 80% počinitelja kriminala bijelog ovratnika jesu muškarci. Benson (2002; prema: Alalehto 2015) No moramo znati kako ovaj podatak varira u odnosu na kaznena djela koja proučavamo. Ako proučavamo kaznena djela niske složenosti poput otuđenja imovine, korupcije ,davanje lažnih izjava i pronevjere onda je

odnos spolova ujednačeniji. Gledajući složenija kaznena djela kao što su sigurnosne prijeva i povrede povjerenja onda prednjači muški spol Wheeler i sur (1988; prema: Alalehto 2015).
Recidivizam također ovisi o vrsti kaznenog djela za koje je počinitelj osuđen. Oni koji su osuđeni za kaznena djela povrede povjerenja uglavnom nisu prethodno kažnjavani za razliku od onih osuđenih za prijevare s kreditnim karticama, davanja lažnih iskaza, online prijevare ili utaje poreza, gdje je polovica svih ispitanih prijestupnika prethodno kažnjavanja Benson (2002; prema: Alalehto 2015).
Primijećene su razlike s obzirom na "obične" počinitelje i WCC počinitelje u njihovom doživljavanju kazne, krivnje i tumačenju svrhe zatvaranja.
Samo 28% zatvorenika - počinitelja kriminala bijelog ovratnika smatra da su zaslužili biti u zatvoru zbog kaznenog djela su počinili, u usporedbi s otprilike 47% ostalih zatvorenika. Ovaj nalaz govori u prilog tome da počinitelji kriminala bijelog ovratnika u većoj mjeri poriču ozbiljnost svojih djela. Jedno od mogućih objašnjenja jest to da počinitelji kriminala bijelog ovratnika ne vide svoja djela kao ozbiljna jer ne sadrže nasilje. Također pokazalo se kako počinitelji WCC-a sebe ne identificiraju kao kriminalce te odbacuju socijalnu etiketu kriminalca (Wheeler (1988; prema: Walters 2002).
Počinitelji neutraliziraju svoja nepoželjna ponašanja pozivajući se na sociodemografskim karakteristikama i poziciju u društvenoj klasi te tako održavaju pozitivnu sliku o sebi. Kako navode Potter i Gaines, upravo razlika o samopercepciji i percepciji pojavnosti prema počinitelju navela je Sutherland da posebno izdvoji WCC od organiziranog kriminala;
"Lopovi su lopovi i ponosni su na to. Javnost profesionalne kradljivce vidi kao kriminalce."
Počinitelji djela gospodarskog kriminala sebe ne vide kao kriminalce a javnost ih smatra kao poštene ljude koji su pomalo zastranili u kriminal ili zgriješili Potter i Gaines (1996: 37; prema: Reurink 2016).
Na temelju svega izloženog možemo reći kako je kriminal bijelih ovratnika vrlo malo istražen fenomen unutar kriminologije. Postoji potreba za kriminološkim istraživanjima koji trebaju dati odgovore na važna pitanja: tko je tipični počinitelj kriminala bijelog ovratnika? Što se zna o motivaciji počinitelj kriminala bijelog ovratnika Postoji li razlike između cjeloživotnih kriminalaca i jednokratnih prijestupnika? Zašto i dalje unutar kruga počinitelja pretežu muškarci iako se broj žena u radnim krugovima povećao? Trenutna istraživanja nisu u mogućnosti objasniti fenomen u potpunosti, barem ne na istoj razini na kojoj postoje objašnjenja za klasični kriminal. Istraživanja kriminaliteta bijelih ovratnika i dalje su na deskriptivnoj razini, a da bismo mogli objasniti pojavu moramo opisati fenomen pružajući

empirijske potvrđene činjenice. Stoga postoji potreba da se osigura sveukupni opis specifičnih karakteristika fenomena i počinitelja Benson (2013; prema: Alalehto 2015).

4. POLITIKA SANCIONIRANJA GOSPODARSKOG KRIMINALA U EUROPI

Zbog nedostatka empirijskih istraživanja znamo malo o tome zašto se individue uključuju u činjenje kriminala bijelog ovratnika, no znamo još manje o tome kako oni se ponašaju nakon boravka u ustanovama pravosudnog sustava (Piquero, 2012). Pretpostavka jest da ti počinitelji imaju "zaštićeni status" te ih se drugačije tretira unutar pravosudnog sustava Wiggins i sur (1965; prema: Slyke i Bales 2012). Postoje različita objašnjenja kako taj "zaštićeni status" utječe na njihove presude. Naprimjer, intervjui sa sucima koji su sudjelovali u suđenjima počiniteljima kriminala bijelog ovratnika pokazala su kako se suci često identificiraju s optuženicima koji dolaze iz sličnih sredina te ih ti suci nerado šalju u zatvore s ostalim klasičnim prijestupnicima Tillman i Pontell (1992; prema: Slyke i Bales 2012). Na takve odluke utječe i nedostatak prethodnog kriminalnog dosje, osobito kada je u kombinaciji s čimbenicima poput stabilnog zaposlenja i obitelji. Isto tako, često je takvim počiniteljima na raspolaganju veći ekonomski kapital pa su u mogućnosti potrošiti više novaca na pravnog savjetnika i time utjecati na blagost kazne (Swigert i Farrell (1977; prema: prema: Slyke i Bales 2012). Nadalje, zbog svojeg socioekonomskog statusa logičan su izbor za novčane kazne, restituciju i druge kazne koje mogu zamijeniti zatvaranje (Schanzebach i Yaeger, 2006). Gledajući iz druge perspektive, u prilog im ide i to što su kaznena djela koja čine najčešće kompleksna, postoji određena difuzija unutar pojma žrtve, koja je rijetko svjesna viktimizacije te zbog toga niti ne prijavljuje počinitelja. Nadalje, potrebno je određeno stručno znanje kako bi se ovakav slučaj mogao istražiti i procesuirati, što stavlja određen pritisak na tužitelja Eitle (2000; prema: Slyke i Bales 2012). Zbog svega navedenog, istraživači sveučilišta Yale pokrenuli su istraživanje čija je svrha bila analizirati praksu izricanja kazni počiniteljima kriminala bijelog ovratnika. Pokazalo se kako veći socijalni status među prijestupnicima, pod nekim uvjetima vodi do blaže sudske presude Weisburd i sur (1990, prema: Slyke i Bales 2012). Novije istraživanje bavilo se pitanjem ishoda presude na uzorku od 35.540 tisuća prijestupnika unutar Floridskog korekcijskog sustava (FDOC) u promatranom razdoblju od 1994-2004. Istraživanje je imalo više istraživačkih pitanja a ona jesu : Jesu li počinitelji gospodarskog kriminala blaže kažnjavani od klasičnih prijestupnika? ; Utječe li vrsta kaznenog djela na ozbiljnost presude i jačinu kažnjavanja? ; Jesu li počinitelji

visokog statusa imali blaže presude s obzirom na počinitelje nižeg socioekonosmkog statusa? Rezultati govore kako su počinitelji gospodarskog kriminala blaže kažnjavani nego klasični prijestupnici. Čak i ukoliko su u sličnoj situaciji što se tiče ozbiljnosti počinjenih kaznenih djela i prethodnog kažnjavanja. Izgledi kako će počinitelj kriminala bijelog ovratnika biti osuđen na kaznu zatvora za 33,4% manji su od vjerojatnosti za klasične prijestupnike (Slyke i Bales,2012). Također pokazalo se kako su oni počinitelji koji mogu platiti restituciju i novčanu kaznu, u mnogo manjoj mjeri zatvarani nego drugi.

Rezultati dobiveni za drugo istraživačko pitanje otkrivaju, kao što je već spomenuto, kako postoji varijabilnost u kažnjavanju počinitelja gospodarskog kriminalitet ovisno o počinjenom prijestupu. Oni koji su počinili prijevare unutar poslovanja (uključujući i kartične prijevare), pronevjere, te korupciju u većoj su mogućnosti biti osuđeni na kazne zatvora. Ovaj obrazac pokazuje kako postoji variranje u kažnjavanju te da sva dijela nisu prepoznata kao jednako teška. Rezultati dobiveni kao odgovor na posljednje istraživačko pitanje, govore kako su počinitelji višeg socioekonomskog statusa u 98.7 posto slučajeva manje osuđivani na zatvorske kazne nego počinitelji nižeg socioekonomskog statusa (Slyke i Bales, 2012). Wheeler (1988; prema: Slyke i Bales 2012) nadodaje kako veći socioekonomski status nije jedina varijabla koja utječe na blaže kažnjavanje već ono indirektno utječe na druge varijable koje pridonose blažem kažnjavanju.

Nakon pregleda literature obratit ćemo pozornost na praksu kažnjavanja za određena kaznena djela u nekim državama Europe.

Kazneni zakon u Francuskoj prijeći kaznu za primanje mita i do 10 godina zatvora i novčanu kaznu do 150.000 eura za pojedince i od 750.000 eura za pravne osobe. U stvarnosti, kazne su ograničene na kazne u prosjeku 850 eura, a zatvorske kazne su rijetke, što je dovelo do kritika od strane francuske antikorupcijske agencije SCPC, koji tvrdi da su počinitelji na dobiti te da se na ovaj način ne može postići odvraćajući efekt zapriječene kazne (Allen i Over,2015). Francuski antikorupcijski zakoni primjenjuje se i na korupciju počinjenu u inozemstvu od strane francuskih građana ili tvrtki, pod uvjetom da su te radnje kažnjive i po zakonu države u kojoj je kazneno djelo počinjeno (CLCG 2012.).[4]

Korupcija je rijetko pojava i nije prepreka za poslovanje u Belgiji. Podmićivanje javnog službenika nosi maksimalnu kaznu do deset godina zatvora i novčanu kazna u iznosu od 1,1 milijuna eura do 2,2 milijuna eura za tvrtke. Za podmićivanje u privatnom sektoru od strane

[4] http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/france preuzeto 30.1.2017.

pojedinca zapriječena je kazna zatvora do tri godine i novčanom kaznom do 275.000 eura. Za poduzeća i drugih pravnih osoba, maksimalna kazna je 550 tisuća eura. Kazne za javno i privatno podmićivanje mogu sadržavati daljnje sankcije, kao što je oduzimanje imovine.[5] Danska se smatra jednom od najmanje korumpiranih zemalja svijeta, a mito i ostale korupcijske prakse ne smatraju se preprekom za poslovanje. Danski Kazneni zakon zabranjuje aktivno i pasivno podmićivanje, zloupotrebe javne službe, pronevjere, prijevare, kršenje povjerenja, pranja novca. Također prepoznaje kao nezakonizu radnju podmićivanja stranih javnih dužnosnika, podmićivanje između poduzeća kao i već spomenuto kazneno djelo " profesionalnog kriminala kao i " zločin korporacije počinjen protiv same sebe ". Kazne za primanje mita mogu uključivati novčane kazne i kazne zatvranja do šest godina. [6]

Njemački Kazneni zakon vrijedi isključvo za pojedince, te protuzakonitim podrazumjevaju ponuditi, platiti ili primiti mito. Tvrtke mogu biti pocesirane u skladu sa Zakonom o upravnim prekršajima (eng.*Administrative Offences Act*) , uz novčane kazne i do 10 milijuna eura te oduzimanjem svih gospodarskih prednosti dobivenih kroz podmićivanje. Plaćanja facilitacije je zabranjeno, kao i davanje darova, no to ovisi o namjeri i vrijednosti. Njemačka ima jake institucionalne i pravne okvire. Presude vezane uz podmićivanje straih dužnosika su se značajno povećale u posljednjih nekoliko godina, a veliki broj istaknutih njemačkih tvrtki i pojedinaca iz tvrtki uspješno su procesuirani.[7] Podaci iz Ujedinjenog Kraljevstva govore kako korupcija u javnoj nabavi nije značaj problem, no Nacionalna Uprava za kaznena djela prijevare procjenjuje da se oko 2,3 milijarde funti godišnje koristi u prijevarama u javnoj nabavi (NFI 2013). Statistike govore kako je oko četvrtine tvrtki navodno doživjeli prijevare u javnoj nabavi (PWC 2014). Kaznena djela vezana uz mito i korupciju zapriječena su Kaznenim zakonom te se odnose se na poduzeća i pojedince. Tvrtke mogu biti odgovorni na način da se kazneno goni osoba koje djeluju u njeno ime, uključujući zaposlenike ili treće osobe.[8]

Kaznena djela vezana uz pranje novca u Ujedinjenom Kraljevstvu po novom su kažnjiva i onda kada se počinjena izvan zemlje no imale su štetne posljedice unutar zemlje. Time je proširen opseg rada sudova u UK. Trenutni Zakon priječi kaznu i do 14 godina zatvora te se na glavnu kaznu mogu nadodati druge sporedne poput zapljene stečene imovine/novca; postupak civilnog oporavka ili zamrzavanje te oduzimanje novca (Allen i Over, 2015) Francuski Kazneni Zakon proširen je pojmom osnovane sumnje, gdje je za pokretanje

[5] http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/belgium preuzeto 30.1.2017.
[6] http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/denmark preuzeto 30.1.2017.
[7] http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/germany preuzeto 30.1.2017.
[8] http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/united-kingdom preuzeto 30.1.2017.

postupka dovoljna pretpostavka kako je roba ili novac proizašao iz nelegalne transakcije. Prije toga, tužitelj treba dokazati sve elemente na kojima se temelji samo kazenno djelo pranja novca. Pranje novca je kažnjivo po pet godina zatvora i novčanu kaznu od 375,000€. Samo djelo pranja novca, počinjeno s namjerom, s ciljem ometanje javnog reda sa zastrašivanjem ili terorom je sam čin terorizma, te je kažnjivo do deset godina zatvora. (članak 421-1, Kaznenog zakona). [9] Belgija je donijelo brojne izmjene i dopune u svoje zakonodavstvo vezano za kazneno djelo pranja novca (Zakon od 11. siječnja 1993.). Izmjene proširuju djelo pranja novca kako bi mogli procesirati bilo koje "porezne prijevare, bile one organizirane ili ne" (Allen i Over, 2015)

Kazneno djelo zlouporabe tržišta kapitala (eng. *Market offences*) spada u Zakon o financijskim uslugama te razlikuje kaznena djela za više menadžere financijskih institucija čije su odluke uzrokovale propast tvrtki te priječe kaznu do 7 godina zatvora. Belgija je uvela kazneno djelo namjernog manipulira benchmark-ovim indeksom[10]. Ovo djelo, uvedeno je kao novina nakon globalne istrage LIBOR, gdje su pojedinci kažnjeni i do 2 godine zatvora uz novčane kazne 60.000 €. Maksimalna kazna za poslovne subjekte penje se i do 288.000 €. Francuska pooštrava zakon te povećava maksimalne kazne za prijevare na tržištu, manipulacije cijenama dionica i objavljivanje lažnih informacija. Maksimalne kazne za pojedince povećane su s 1,5 milijuna € (ili deset puta profita ostvarenog iz kaznenog djela) na 15 milijuna €. Maksimalna kazna zatvora povećane su s dvije godine do pet godina. Zanimljivo je spomenuti kako francuska vlada potiče sudove na veću suradnju s počiniteljima kriminala bijelog ovratnika kroz pravni termin " priznanja krivnje" u kojem se smanjuje sankcije za počinitelje. Njemački Zakon (njem.*Kreditwesengesetz*) uvodi novo kazneno djelo za menadžere banaka i osiguravajućih društava koji uzrokuju opasnost za poslovanje institucije. Kazneno djelo kažnjivo je do pet godina zatvora. Također, Zakon o sigurnom poslovanju (njem. *Wertpapierhandelgesetz*) reflektira se na manipulacije tržištem i otkrivanje poslovnih tajni. Maksimalne kazne koje se mogu primijeniti na tvrtku povećane su s 1 milijuna eura na 10 milijuna eura. U Nizozemskoj ova djela kažnjiva su i za tvrtku i za odgovornu osobu na čelu tvrtke. Za tvrtke maksimalna kazna je 10% od tvrtkinog prometa (Allen & Overy, 2015) .

Sažeto, kazne za individue i korporacije su najčešće novčane i zatvorske. Poneke države razlučuju razlike između korporativnog i profesionalnog kriminala, te s obzirom na to

[9] http://uk.practicallaw.com/2-519-9872#a214681 preuzeto 30.1.2017.

[10] Benchmark index -- Mjerilo (indeks) koje daje investitor referentnu točku za procjenu uspješnosti fonda preuzeto sa http://www.morningstar.com/InvGlossary/benchmark_index.aspx 30.1.2017.

prilagođavaju kazne. Ujedno, poneke države prepoznaju mogućnost priznavanja krivnje te se time smanjuju kazne za počinitelje. U većini pravosudnih praksi Europe primijećeno je kako se uglavnom ne izriču maksimalne kazne, već se podižu maksimalne granice kazni kako bi se poslala poruka o neodobravanju takvih ponašanja. Iako literatura zagovara kako bi u kažnjavanje počinitelja trebalo biti uključeno reintegracijska politika, prevladava i dalje retribucijska. Murphy i Harris (2007) su istraživali reintegracijsko posramljivanje za počinitelje kriminala bijelog ovratnika te izvješćuju kako su počinitelji utaje poreza u manjoj mjeri recidivirali ako su smatrali kako su nakon počinjenja reintegrirani od profesionalne zajednice, a ne stigmatizirani. Istraživanje govori u prilog tome kako bi do ovakvih počinitelja moglo djelovati tretmanski i na druge učinkovitije načine a ne samo kroz globe i zatvaranje, kao što pokazuje praksa. Stječe se dojam kako je sudovima u većem interesu naplatiti odmazdu i pokazati moć a ne prevenirati buduće zločine. Ujedno, ukoliko je praksa ne promjenjiva te je zatvaranje obvezni dio kazne, pitanje je što činimo s tim vremenom tijekom kojega su počinitelji u penalnim ustanovama?

5. POLITIKA SANCIONIRANJA GOSPODARSKOG KRIMINALA U HRVATSKOJ

Premda se smatra da je konvencionalni kriminalitet na području jugoistočne Europe nizak i da je organizirani kriminalitet u padu, kao posebno važan problem na tom području ističu se korupcija i ekonomski kriminalitet. Te delikte iznimno je teško mjeriti, no, kako se navodi u Izvješću, postoje dva područja u kojima ova regija zauzima vodeće mjesto u svijetu u smislu viktimizacije prema viktimizacijskim studijama: plaćanje mita i prevare potrošača. Većina zemalja ovog područja smatra korupciju među vodećim problemima svojih zemalja (Kovčo Vukadin, 2008). Tome u prilog govori i izvješće Europske Unije o borbi protiv korupcije 2014.godine, koje navodi kako su države koje zaostaju u pogledu rezultata o percepciji i stvarnom iskustvu s korupcijom Hrvatska, Češka Litva, Bugarska, Rumunjska i Grčka. U tim je državama između 6 % i 29 % ispitanika navelo da su od njih tražili ili očekivali da daju mito u posljednjih 12 mjeseci, dok 84 % do 99 % ispitanika smatra da je korupcija u njihovoj zemlji raširena. Navedeno govori i u prilog tome da se djela gospodarskog kriminala rijetko prijavljuju, a žrtve ponekad nisu niti svjesne vlastite viktimizacije.

Oko tri četvrtine Europljana (73 %) navode da je mito i korištenje veza često najlakši način za dobivanje određenih javnih usluga u njihovoj zemlji. Ovo je uvjerenje najraširenije u Grčkoj

(93 %), Cipru (92 %), Slovačkoj i Hrvatskoj (89 %). S obzirom na navedeno u Hrvatskoj je osnovan ured - "Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala" (PNUSKOK). Nalazi se unutar Uprave kriminalističke policije te ima četiri regionalne grane i šest različitih jedinica (organizirani kriminal, narkotici, gospodarski kriminal i korupcija, kriminalne obavještajna analitika, obavještajni rad i posebne kriminalne aktivnosti). Također od 2001. godine postoji i Ured za suzbijanje organiziranog kriminala i korupcije (USKOK)[11] gdje je velika pozornost u radu posvećena i provođenju financijskih istraga radi "zamrzavanj" i oduzimanja protupravno stečene imovinske koristi kroz Odjel za istraživanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom.[12]

Vrhunac djelovanja antikorupcijskih aktivnosti u 2011. i prvoj polovini 2012. godine bio je povezan sa završetkom pregovora o pristupanju EU ali i usvajanje Zakona o javnoj nabavi, Zakona o fiskalnoj odgovornosti i mnogih drugih instrumenta Hečimovič i Gajič (2015) U navedenom periodu došlo je do pojačanog djelovanja USKOK-a koje je dovelo do važnih istraga državnih dužnosnika i poduzeća, te se razotkrilo postojanje mreže organiziranog kriminala čiji su sudionici vladini namještenici ili su izravno povezani s njom (npr. slučaj HAC, Hypo Banka, FimiMedija, Ina, Dioki, Podravka, Hrvatska gospodarska komora, Grad Zagreb (gradonačelnik), Varaždin (gradonačelnik), Vukovar (gradonačelnik), bivša županica Sisačko-moslavačke županije, Zagrebački holding itd.

No, unatoč brojnim optužnicama podignutim protiv odgovornih osoba, zbog tromosti pravosuđa do sada su pravomoćno okončana samo nekolicina slučaja Brnas (2015). Sljedeći korak na ovom putu razvijanja legislative i mjera jest nova, strukturna i metodološki proaktivna Strategija suzbijanja korupcije za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Bez obzira na dosad uložene napore, prema ocjenama organizacije Transparency International i Corruption Perception Indexa, Hrvatska se s ocjenama od 9,2 do 9,3/10 ne može pohvaliti dobrim ocjenama. Svjetski stručnjaci upozoravaju na lošu učinkovitost u sprječavanju korupcije i s njom povezanog organiziranog kriminala, što se poglavito odnosi na javnu nabavu, financiranje političkih stranaka, sukob interesa državnih dužnosnika, zdravstvo i lokalnu upravu (Hečimovič i Gajič, 2015).

Što se tiče zapriječenih kazni, Hrvatski Kazneni zakon regulira sankcije za navedena kaznena djela, prema objektu zaštite unutar nekoliko glava Kaznenog Zakona .Glava XXIII. kaznena djela protiv imovine koja sadrži 8 zasebnih članaka koji se dotiču gospodarskih kaznenih djela. Zatim čitava Glava XXIV. gdje su pobrojana kaznena djela protiv gospodarstva koja

[11] https://www.acauthorities.org/country/hr preuzeto 3.3.2017.
[12] http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=53 preuzeto 3.3.2017.

sadrži 20 članaka:

- Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju
- Prijevara u gospodarskom poslovanju
- Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga
- Povreda prava vjerovnika u gospodarskom poslovanju
- Pogodovanje vjerovnika
- Primanje i davanje mita u postupku stečaja
- Primanje mita u gospodarskom poslovanju
- Davanje mita u gospodarskom poslovanju
- Zlouporaba u postupku javne nabave
- Zavaravajuće oglašivanje
- Utaja poreza ili carine
- Izbjegavanje carinskog nadzora
- Subvencijska prijevara
- Zlouporaba povlaštenih informacija
- Zlouporaba tržišta kapitala
- Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke
- Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne
- Nedozvoljena proizvodnja
- Nedozvoljena trgovina
- Pranje novca.

Glava XXV navodi članak Računalno krivotvorenje čija je svrha pribavljanje imovinske koristi te se također može pobrojati u ovu skupinu. XXVI Glava objašnjava kaznena djela krivotvorenja. Također, glava koja se dotiče gospodarskih kaznenih djela jest glava XXVIII koja priječi sankcije za kaznena djela protiv službene dužnosti.[13] Novi Kazneni zakon (NN 125/11. i 144/12.) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013. godine, prepoznaje počinitelje koji imaju status odgovorne osobe čime je takvo ponašanje svedeno u okvire službeničke korupcije i stavljeno pod nadležnost USKOK-a, za razliku od zlouporaba položaja i ovlasti odgovornih osoba u državnim i privatnim poduzećima koje se sankcioniraju člankom kaznenog djela "zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju". Bitno je spomenuti kako postoje još 2 glave Zakona koje se dotiču gospodarskog kriminala - glava XII. Kaznena djela

[13] Kazneni zakon RH - NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15 na snazi od 30.05.2015.

protiv radnih odnosa i socijalnog osiguranja koji štiti radnika u slučaju prijave korupcije nadležnima te Glava XXXI. Kaznena djela protiv biračkog prava – članci: Izborna prijevara (338.) i Podmićivanje zastupnika(339.) (Bedi, 2015). .

6. STRUKTURA ZATVORENIKA I PROMJENE U STRUKTURI ZATVORENIKA U POSLJEDNJIH PET GODINA

Osim prepoznate i pojačane legislative,koja govori u prilog povećanju opsega nezakonitih radnji u gospodarskom poslovanju i potrebi da ih se zakonski regulira, prikazat ću i podatke koji govore o statističkom povećanju kako prijava tako i optužbi i osuda za kaznena djela koja spadaju u domenu gospodarskog kriminala, što posljedično povećava i broj osuđenika.

U svrhu sveobuhvatnog uvida o stanju prijavljene kako korupcije tako i kriminala bijelog ovratnika u Hrvatskoj, u priloženoj tablici 1 potrebno je sagledati trend otkrivenih, odnosno prijavljenih zastupljenijih koruptivnih kaznenih djela prema statistici MUP-a za period 2010.-2013. godine.

Tabela 1:Broj koruptivnig kaznena djela u RH za period 2010.-2013. godine

KORUPTIVNA KAZNENA DJELA	*Broj prijavljenih kaznenih djela*			
	2010.	**2011.**	**2012.**	**2013.**
Zlouporaba položaja i ovlasti (službena i odgovorna osoba)	327	468	402	**890** – koje je počinila samo službena osoba
Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju	-	-	-	**213** – odgovorna osoba
Davanje mita u gospodarskom poslovanju	2	1	4	1
Primanje mita u gospodarskom poslovanju	2	4	4	1
Primanje mita	90	182	196	455
Davanje mita	101	119	203	522

Izvor: Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2011., 2012. i 2013. godini, MUP RH, Tajništvo Ministarstva, Odjel za strateško planiranje, analitiku i razvoj, Zagreb

Prema podacima iz tablice razvidno je da je kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti u strukturi koruptivnih kaznenih djela najzastupljenije u periodu 2010.-2013. godine. Posebno je indikativna 2013. godina u kojoj je u odnosu na prethodnu godinu zabilježen porast prijavljenih djela za zlouporabu za 121,4%, međutim potrebno je navesti suštinsku razliku u podacima koji se odnose na kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti u 2013. godini u

odnosu na prethodne. Naime, za period 2010.-2012. godine iskazani su numerički podaci koji prikazuju broj prijavljenih kaznenih djela zlouporabe položaja i ovlasti koje je počinila i službena i odgovorna osoba. Za razliku od 2013. godine kada su stupile na snagu nove izmjene i dopune Kaznenog zakona u kojem je razlučeno koruptivno ponašanje službene osobe od koruptivnog ponašanja odgovorne osobe i čime je evidentirano službeničkih zlouporaba za više od 100%, u odnosu na prethodne godine kada su se zajednički iskazivali podaci. U tom smislu u 2013. godini vidljiv je značajan pomak u postupanju represivnih tijela u suzbijanju tih oblika koruptivnog ponašanja. U 2013. godini u odnosu na prethodne godine značajan je porast (preko 100%) prijavljenih klasičnih kaznenih djela primanja i davanja mita, što je rezultat kvalitetnijeg rada nadležnih represivnih tijela i većeg povjerenja građana u institucije Bedi (2015).

Iduće tablice pokazivat će pregled statistike prijava optužbi i osuda za kaznenu glavu XXVI u razdoblju od 2010. - 2015. godine, prema podacima dobivenim od Državnog zavoda za statistiku republike Hrvatske tj. Izvješća o radu Državnih odvjetništva u navedenom periodu.

2010. godine, prije izmjena zakona 2013. godine, gospodarska kaznena djela moguće je pratiti kroz kaznena djela protiv platnog prometa i poslovanja te kaznena djela protiv službene dužnosti.

Tabela 2: Kaznena djela protiv platnog prometa 2009-2010 godine

Naziv	2009.	2010.	2010/2009.g
Kriv. novca čl. 174. KZ	69	60	87,0
Povreda pr. ind.. vlasn.čl. 285.KZ	99	81	81,8
Utaja poreza čl. 286. KZ	92	124	134,8
Obveza vođenja trgv.knjiga čl.287.KZ	36	29	80,6
Nes. gosp. posl. čl. 291. KZ	34	79	232,4
Zloup. ovlasti u gosp. posl.čl. 292. KZ	549	587	106,9
Gospodarska prijevara čl. 293. KZ	1195	1473	123,3
Štetni ugovor čl. 294.KZ	35	59	168,6
Nedozvolj. trgovina čl. 297.KZ	209	199	95,2
Izbj.carin. nadzora čl. 298. KZ	1259	602	47,8
Čl.626. ZTD	167	116	69,5
Drugo	62	145	233,9

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2009-2010 godine[14]

Vidljiv je porast kaznenog djela gospodarske prijevare i porezne utaje. U izvješću se navodi

[14] Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2010.godine

kako je uspješnost u postupku za ova kaznena djela niža od prosjeka. Naprimjer, za kazneno djelo zlouporabe u gospodarskom poslovanju od 285 presuda, njih 159 ili 56% je oslobađajućih, što je znatno ispod prosjeka uspješnosti u postupku. Navedeno je kako tome pridonosi neprilagođenost opisa pojedinih kaznenih djela, te je vidljiva potreba unosa novih kaznenih dijela uz zadržavanje postojećih, kako radikalne promjene u Zakonu ne bih pridonijele nemogućnošću kaznenog progona i odbijajućih presuda.

Tabela 3: Kaznena djela protiv službene dužnosti 2009-2010 godina

Naziv	2009.	2010.	Indeks 2010/2009.g
Drugo	66	77	117
Odavanje sl. tajne čl.351čKZ	12	24	200
Davanje mita čl. 348. KZ	93	45	48
Primanje mita čl. 347. KZ	55	75	136
Pronevjera čl. 345. KZ	408	586	144
Nes.rad u službi čl. 339. KZ	184	264	143
Zl.polož. ili ovl.čl. 337. st. 4. KZ	536	782	146
Zl. polož.ili ovl. čl. 337. st. 3.KZ	290	339	117
Zl.polož.ili ovl. čl. 337. st.1. i 2.KZ	741	698	94

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2009-2010 godine[15]

Iz tablice vidljiv je porast kaznenih djela zlouporabe položaja i pronevjere, a uspješnost je niža od prosjeka. Glavni uzrok je složenost činjeničnog dokazivanja ovih kaznenih dijela. Mala uspješnost ne odnosi se na kaznena djela davanja i primanja mita, koja su u domeni USKOK-a te imaju 93 postotnu uspješnost.

Podaci za 2011 godinu govore o kretanju presuda protiv pravnih osoba, koja su u porastu s obzirom na 2010 godinu (226 presuda). U 2011.godini zabilježeno je 345 presuda, od kojih je 231 osuđujuća, gdje su izrečene 227 novčane sankcije. U 17 slučajeva primijenjen je Zakon o oduzimanju imovinske koristi. Procesuiranje pravnih osoba je bitno, jer su presude donesene uglavnom zbog počinjenja kaznenog djela prijevara u gospodarstvu. Nadalje podaci 2011.godine govore o oscilaciji prijava za kazneno djelo protiv platnog prometa i poslovanja Razlozi oscilacije nalaze se u promjeni strukture ovi kaznenih djela jer se sve više podnose prijave za prijevare u gospodarstvu, a kako se u takvim djelima teško dokazuje prijevarna namjera, prijave se odbacuju.

[15] Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2010.godine

Tabela 4: Kaznena djela protiv platnog prometa i poslovanja 2010-2011.godine

Naziv k. dj.	2010.	2011.	2011/2010.g
Kriv. novca čl. 174. KZ	60	43	71,7
Pranje novca čl.279.KZ	15	17	113,3
Zloup. steč. čl. 282.KZ	19	22	115,8
Zloup u post. steč. čl 283/2i3.KZ	1	1	100,0
Povreda pr. ind.. vlasn.čl. 285.KZ	81	102	125,9
Utaja poreza čl. 286. KZ	124	70	56,5
Obveza vođenja trgv.knjiga čl.287.KZ	29	29	100,0
Nes. gosp. posl. čl. 291. KZ	79	66	83,5
Zloup. ovlasti u gosp. posl.čl. 292. KZ	587	673	114,7
Gospodarska prijevara čl. 293. KZ	1473	1592	108,1
Štetni ugovor čl. 294.KZ	59	58	98,3
Nedozvolj. trgovina čl. 297.KZ	199	190	95,5
Izbj.carin. nadzora čl. 298. KZ	602	299	49,7
Čl.626. ZTD	116	148	127,6
Drugo	110	155	140,9
Ukupno	**3554**	**3465**	**97,5**

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2010.-2011. godine[16]

Nadalje, uočen je porast gospodarske prijevare, utaje i zlouporabe u gospodarstvu, a pad u prijavama za carinska kaznena djela. Struktura ove kaznene glave slična je kroz godine, gdje su najbrojnije prijave za kaznena djela prijevare u gospodarstvu koje iznose 46% svih prijava te zlouporaba u gospodarstvu čl.292. Podaci o kaznenim djelima protiv službene dužnosti govore kako su prijave za ta kaznena djela u porastu još od 2008.godine. U 2011. godini vidi se neznatno smanjenje prijava s 2898 prijava u 2010. godini na 2867 u 2011. Najveći porast zabilježen je kod prijave za kazneno djelo zlouporabe položaja i pronevjere.[17]

Podaci za 2012. godinu zabilježavaju neuobičajeno visok pad u kaznenim djelima protiv platnog prometa 38,1% s brojem prijava 2144, koji se dijelom može objasniti smanjenjem subjekata koji su bili insolventni te većim brojem prijava za gospodarske prijevare.Što se tiče prijava za kaznena djela protiv službene dužnosti također je zabilježen pad ali je u porastu kazneno djelo primanja mita (170 prijava) i odavanje službene tajne (16 prijava). Primjetan je i nizak posto odbačaja za kazneno djelo primanja mita.

[16] Izvješće Državnog odvjetništva 2011.godine.
[17] Izvješće Državnog odvjetništva 2011.godine.

Tabela 5: Postotak odbačaja za kaznena djela glave kaznena djela protiv službene dužnosti 2012.

Naziv	Ukupno odluka	Broj odbačaja	Postotak odbačaja
Drugo	32	9	28,1%
Odavanje sl. tajne čl.351čKZ	15	13	86,7%
Davanje mita čl. 348. KZ	119	15	12,6%
Primanje mita čl. 347. KZ	173	35	20,2%
Pronevjera čl. 345. KZ	330	120	36,4%
Prijevara u službi čl.344.KZ	34	22	64,7%
Protuz. posredovanje čl.343.KZ	17	1	5,9%
Nes.rad u službi čl. 339. KZ	185	181	97,8%
Zl.polož. ili ovl.čl. 337. st. 4. KZ	430	263	61,2%
Zl. polož.ili ovl. čl. 337. st. 3.KZ	170	90	52,9%
Zl.polož.ili ovl.čl.337.st.1. i 2.KZ	460	406	88,3%
Ukupno	1965	1155	58,8%

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2012.godine[18]

Zbog novih oblika kaznenih djela i izmjena postojećih, uspoređivanje podataka 2012. te 2013. godine djelomično je moguće. Unatoč tome što kaznena djela iz sfere gospodarstva čine samo odrasli počinitelji, to je područje koje je u strukturi ukupnog kriminaliteta prepoznato kao peto po zastupljenosti.

Imajući u vidu promjene u vrstama sankcija i granicama propisanih kazni u novom zakonu, smanjuje se broj izrečenih zatvorskih kazni te se primjećuje porast u sankciji rada za opće dobro. Kao što je već rečeno s obzirom na mijenjanje Zakona odvjetništvo je moralo mijenjati unutrašnju statistiku te će se prikazati one statistike koje ulaze u domenu gospodarskog kriminala.

Podaci iz domene imovinskih kaznenih djela pokazuju kako je kod odraslih počinitelja uveliko zastupljeno kazneno djelo Prijevare (1886 prijava) te Pronevjere (368 prijava). Za ova kaznena djela, ako nema imovinskopravnog zahtjeva, donosi se odluka o oduzimanju imovinske koristi te se u malom broju slučajeva izriče zatvorska kazna.Izvješće navodi, da zbog izmjene Zakona, mjera oduzimanja imovinske koristi ne zastarijeva, te se počinitelju može korist oduzeti i naknadno. Ukoliko je djelo počinjeno iz koristoljublja izriču se i sporedne novčane kazne.

Slijedi pregled Kaznene Glave XXIV. – kaznena djela protiv gospodarstva.

[18] Izvješće Državnog odvjetništva 2012.godine.

Tabela 6: Kaznena djela protiv gospodarstva 2013.godine

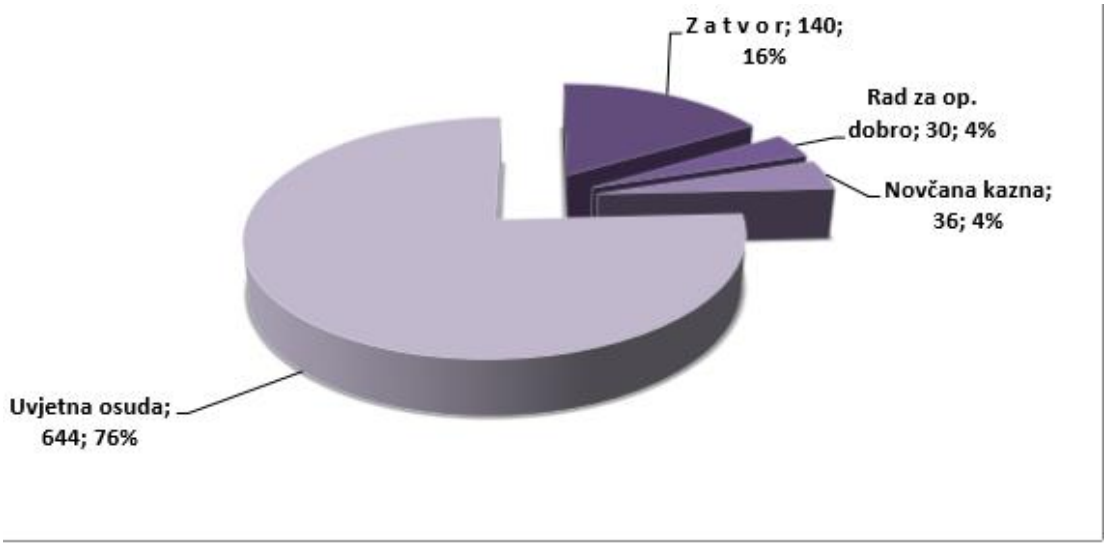
Naziv kaznenog djela	Prijavljeno.	Odbačeno.	Optuženo	Osuđujuća
Zloup. povjerenja u gospod. poslovanju- čl.246. KZ	303	183	199	139
Prijevara u gospod. poslovanju - čl. 247. KZ	699	531	271	261
Povreda obveze vođenja trg. i poslovnih knjiga - čl.248.KZ	20	7	15	18
Prouzročenje stečaja-čl. 249.KZ	22	14	9	2
Pogodovanje vjerovnika - čl. 250. KZ	26	12	17	15
Utaja poreza ili carine -čl.256.KZ	91	30	56	57
Izbjegavanje carinskog nadzora čl. 257. KZ	124	21	77	99
Nedozvoljena trgovina - čl. 264. KZ	375	38	305	253
Pranje novca čl. 265. KZ	1			
Drugo	18	36	20	10
Ukupno	**1679**	**872**	**969**	**854**

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2013.godine[19]

Najbrojnije su prijave za djela prijevare, nedozvoljene trgovine i zlouporabe povjerenja. Podaci i dalje pokazuju negativnu selekciju prijava. Za sva djela iz ove glave sudovi su donijeli 1028 presuda od kojih su 854 osuđujuće. Grafikon 1 pokazuje zastupljenost sankcija izrečenim počiniteljima gospodarskog kriminala. Primjetno je kako je broj prijava i dalje malen, i nesrazmjeran s kretanjima u gospodarstvu.

[19] Izvješće Državnog odvjetništva 2013.godine.

Grafikon 1: Kaznena djela protiv gospodarstva - sankcije za 2013.godinu

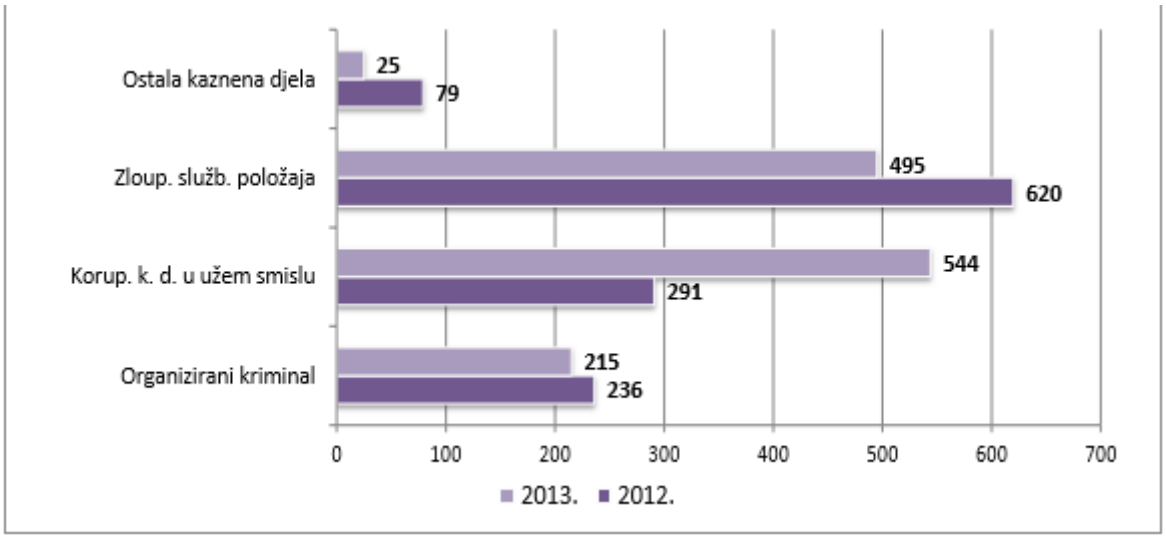

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2013.godine[20]

Također u 2013.godini podneseno je 88 prijava za kazneno djelo krivotvorenja novca. Presuda za kaznena djela protiv službene dužnosti bilo je tek 261 a prijava 1493, što govori u prilog teškoći u progonu počinitelja. Razlog smanjenja prijava nalazi se u značajnim izmjenama u biću kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti , kao najznačajnijeg kaznenog djela ove glave. Vidljiv je porast davanja mita, primanja mita i trgovine utjecajem. Za kaznena djela protiv službene dužnosti optuženo je ukupno 750 osoba a osuđeno 261. Tijekom 2013. godine USKOK je zaprimio 1279 prijava (1226 u 2012. godini) te je od protekle godine u postupku imao 132 prijave sto je ukupno 1441 prijava. Nakon dovršene istrage ured je podigao 614 optužnica. Kako je neposredno opruženo 122 osobe to iznosi 736 osoba, što je osjetno više nego godinu ranije kada su optužene 468 osobe. Sudovi su na temelju tih optužnica donijeli 297 presuda od čega je 286 osuđujuće (97,9%).

[20] Izvješće Državnog odvjetništva 2013.godine.

Grafikon 2: Struktura prijavljenih prijava u 2012. i 2013.godini

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2013.godine[21]

Statistike iz 2014.godine pokazuju kako su kaznena djela iz gospodarstva došla na 3. mjesto u ukupnosti svih prijavljenih kaznenih djela kako je prikazano na tablici 7:

Tabela 7: Postotak u odnosu na ukupne prijave prema glavama Kz-a u 2014.godini

Glava KZ	Broj prijava	Postotak u odnosu na ukupno
Kaznena djela protiv imovine	12443	37,4%
Kaznena djela protiv osobnih sloboda	3882	11,7%
Kaznena djela protiv gospodarstva	2405	7,2%
Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece	2269	6,8%
Kaznena djela protiv života i tijela	2035	6,1%
Kaznena djela krivotvorenja	1648	5,0%
Kaznena djela protiv javnog reda	1527	4,6%
Kaznena djela protiv sigurnosti prometa	1507	4,5%
K.d. u vezi prometa droga i tvari zabra. u sportu	1434	4,3%
Kaznena djela protiv službene dužnosti	1069	3,2%
Ostala kaznena djela	3008	9,1%

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2014.godine[22]

Ukoliko im pridružimo postotak kaznenih djela protiv službene dužnosti dobivamo postotak od 10,4%.

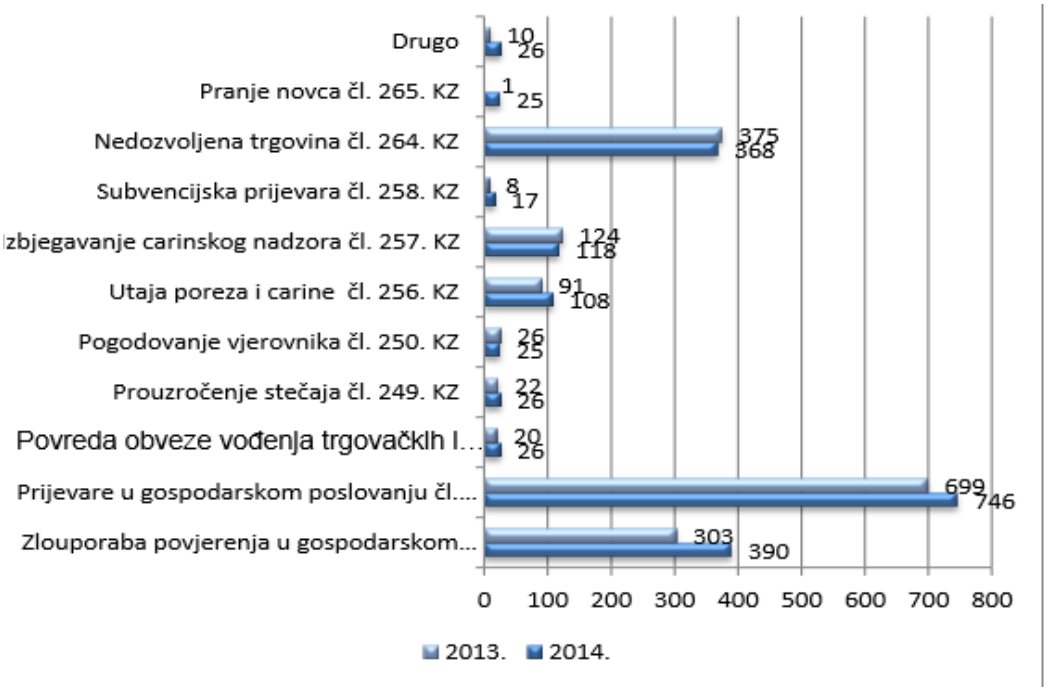
Također, nema većih promjena u strukturi za koje su prijavljene pravne osobe, najčešća su

[21] Izvješće Državnog odvjetništva 2013.godine.
[22] Izvješće Državnog odvjetništva 2014.godine.

djela protiv gospodarstva sa 523 prijave, što je od ukupnih prijava (912), 57,3%. Kaznena glava kaznenih djela protiv radnih odnosa i socijalnog osiguranja zabilježava značajan porast. Zaprimljeno je 269 prijava, što je u odnosu na 2013.godinu kada je zaprimljeno 133 prijave, porast od 102%. Najčešće kazneno djelo jest čl.132. Neisplata plaća. Rješenje o odbačaju doneseno je u 108 slučajeva za neisplate plaće, jer se smatra kako nema kaznenog djela ako je poslodavac ispostavio račun no nema mogućnost naplate.

Za kaznena djela gospodarskog kriminaliteta podnesene su prijave protiv 1875 osoba , što predstavlja porast od 11,7%. Bilježi se porast svih kaznenih djela osim djela izbjegavanja carinskog nadzora čl.257 i nedozvoljene trgovine čl.264. Idući grafikon 3 pokazuje usporedbu 2013. i 2014.godine prema svim gospodarskim kaznenim djelima:

Grafikon 3: struktura kaznenih djela protiv gospodarstva - usporedba 2013. i 2014. godine

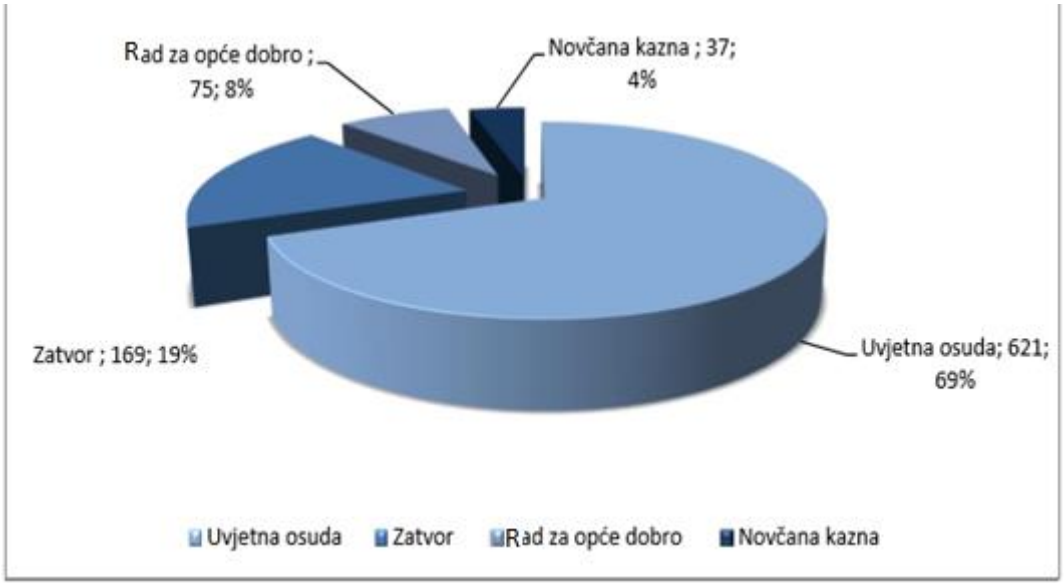

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2014.godine[23]

Najzastupljenija djela jesu prijevare u gospodarskom poslovanju čl.247 te zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju čl.246. Na te dvije skupine otpada 60% prijava. Gledajući na strukturu kaznenih sankcija, izrečeno je 5,6% više u odnosu na prethodno razdoblje. Došlo je do promjene gdje je smanjeno učešće uvjetnih osuda, a povećano učešće kazni zatvora i rada za opće dobro.

[23] Izvješće Državnog odvjetništva 2014.godine.

Grafikon 4: Kaznena djela protiv gospodarstva - sankcije za 2014.godinu

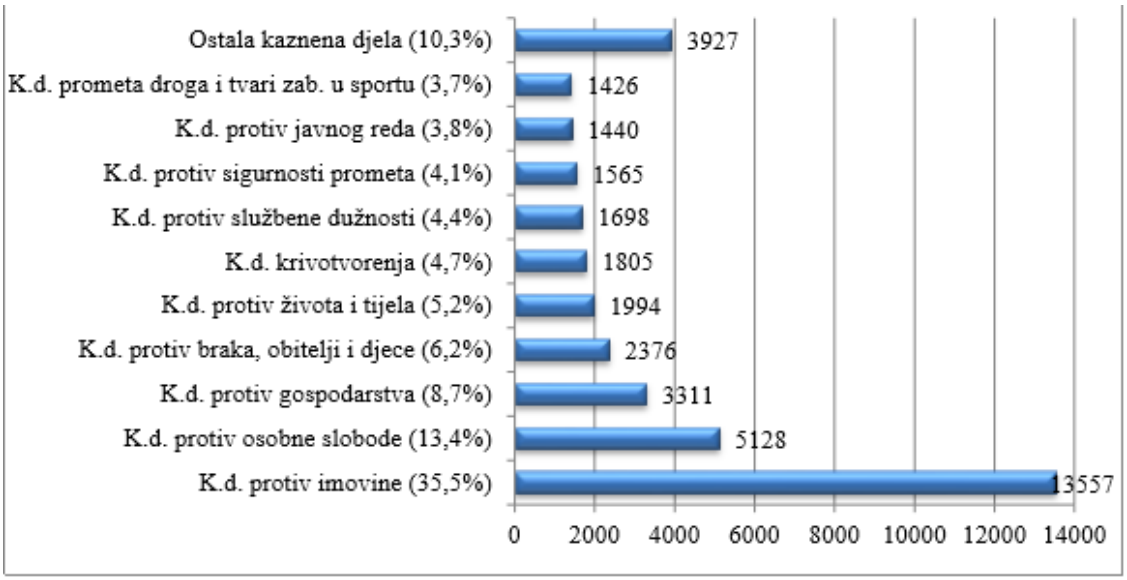
Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2014.godine[24]

Kazne zatvora izrečene su uglavnom zbog kaznenog djela zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju čl.246 i prijevare u gospodarskom poslovanju čl.247. Zbog već objašnjenih izmjena kaznenog zakona, kaznena glava - djela protiv službene dužnosti bilježe pad. Naime, izmjenjeno je biće kaznenog djela te se sada dio protupravnih ponašanja koja su činila obilježje ovog djela, nalaze u kaznenoj glavi djela protiv gospodarstva. Sudovi su u izvještavanom razdoblju donijeli 588 presuda od čega je 518 osuđujućih. U tu kategoriju uključene su i presude po sporazumu stranaka, okrivljenik i državni odvjetnik, čiji broj iznosi 355 presuda(60%). Kada je počinitelj kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti službena osoba, tada je to kazneno djelo u nadležnosti USKOKA. Tijekom 2014. USKOK je zaprimio 709 prijava, sa zaostatkom od prošle godine ukupno je imao 833 prijave, od kojih je istraga pokrenuta protiv 325 osoba.

[24] Izvješće Državnog odvjetništva 2014.godine.

Podaci iz 2015.godine pokazuju kako su kod počinitelja-pravnih osoba i dalje najbrojnija kaznena djela iz sfere gospodarstva 56,7%. Uspoređujući podatke o strukturi kriminaliteta u promatranom razdoblju, u odnosu na prethodno razdoblje nema većih odstupanja, osim što je primijećen porast prijava za kazneno djelo gospodarstva i protiv službene dužnosti.

Grafikon 5: Struktura kriminaliteta poznatih počinitelja kaznenih djela zbirno za 2015.godinu

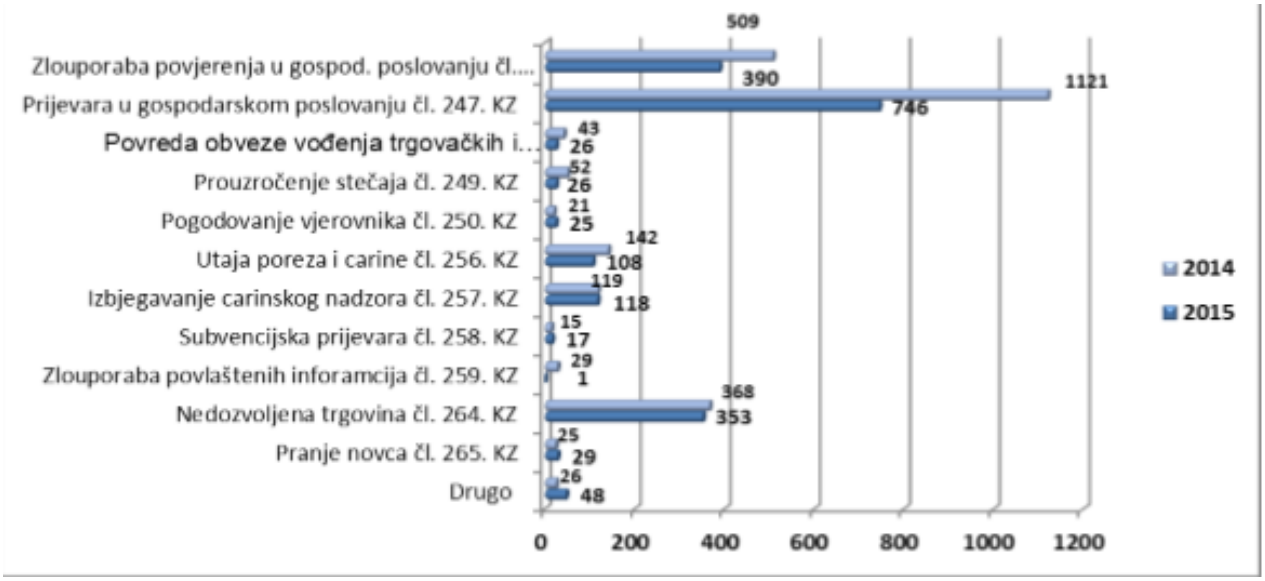
Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2015.godine[25]

Ukoliko se broj prijava za kaznena djela protiv gospodarstva stavi u omjer s brojem prijava za sva kaznena djela protiv odraslih osoba, tada ova kaznena djela sudjeluju u ukupnom postotku sa 7,84%, pa je evidentan porast istih u odnosu na prethodno razdoblje kada su sudjelovala sa 6,8%, kao i 2013.godini kada su sudjelovali sa 5,8% .

Porast je primjetan kod većine kaznenih djela, pri čemu se najviše ističe zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju (53% ili 208 prijava više).

[25] Izvješće Državnog odvjetništva 2015.godine.

Grafikon 6: Struktura kaznenih djela protiv gospodarstva za 2015.godinu

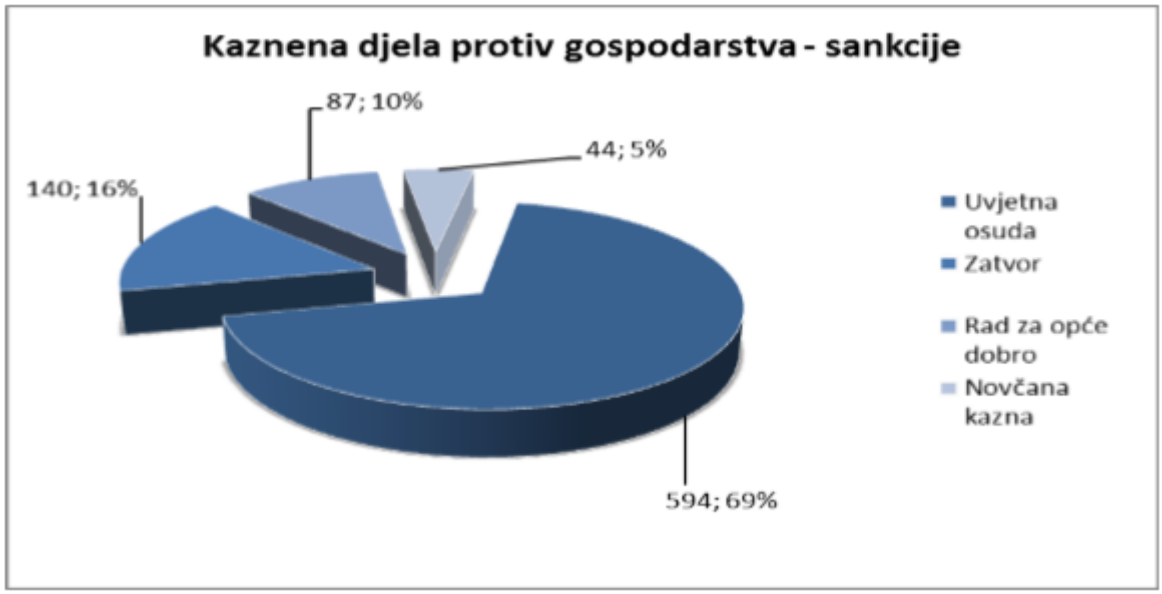
Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2015.godine[26]

Iz grafikona 6 je vidljivo kako se struktura kaznenih djela nije bitno izmijenila. Promjena je vidljiva u odnosu na kazneno djelo zlouporabe povlaštenih informacija čl.259. Naime, prijavljeno je 29 osoba dok je u prethodnom razdoblju bilo prijavljeno samo 2 osobe .U usporedbi s prethodnom godinom, državna odvjetništva su imala više prijava u radu, a donijela su 13,75 odluka više. No, od ukupnih 1024 presude, 866 ili 84,6% je osuđujuća, a 110 tj.10,7% oslobađajućih presuda. Uspješnost u postupku djela gospodarskog kriminala je veća, no i dalje lošija od opće uspješnosti u postupcima protiv odraslih osoba.

Struktura sankcija nije bitno izmijenjena u odnosu na proteklu godinu, osim što je izrečeno nešto manje kazni zatvora a više novčanih sankcija i rada za opće dobro.[27]

[26] Izvješće Državnog odvjetništva 2015.godine.
[27] Izviješće DORH 2015.

Grafikon 7:Kaznena djela protiv gospodarstva - sankcije za 2014.godinu

Izvor: Izvješća o radu Državnih odvjetništva 2015.godine[28]

Evidentno je kako broj prijava, a tako i presuda iz godine u godinu raste. Navedenome u prilog govori i istraživanje provedeno 2013. godine u Kaznionici u Lipovici-Popovači. Zapaženo je povećanje broja visokoobrazovanih i materijalno osiguranih zatvorenika (direktora, poduzetnika, sveučilišnih profesora, liječnika) koji su na nezakoniti način stjecali imovinsku korist. U proteklih je pet godina u Kaznionici u Lipovici-Popovači broj novodošlih visokoobrazovanih zatvorenika porastao od 7,4 % u ukupnom broju novodošlih kroz 2009. godinu na 16.9 % u 2013. godini Lončarić i Rajić (2014) .

Unatoč izmijenjenoj legislativi jasna je potreba za provedbom ujednačene kaznene politike sudova prema osobama koje su proglašene krivima za počinjenje kaznenih djela u pogledu vrsta i u pogledu visine, odnosno trajanja izrečenih sankcija. Skorupan (1999) Same mjere kažnjavanja nisu dovoljne za učinkovito suzbijanje kriminala, već je bitna i sposobnost pravosuđa da odredi odvraćajuće kaznene. Uz to, bitno je i pitanje na koji način se provodi tretman spomenute kategorije osuđenika, obzirom da pojavnost tih oblika kaznenih djela ne jenjava. Izvješće[29] iz 2014.godine navodi kako se sudstvo bavi pitanjem sankcija te politiku kažnjavanja gospodarskog kriminala sve više orijentira prema restituciji poput globe ili naknade štete ili na sankcije unutar lokalne zajednice poput (eng.*community based alternative sanctions*), zaštitnog nadzora, neplaćenog rad u korist zajednice potreban je multidisciplinarni

[28] Izvješće Državnog odvjetništva 2015.godine.
[29] Izvješće komisije Vijeću i Europskom parlamentu EU-a o suzbijanju korupcije 2014.godine

napor u rješavanju i borbi protiv gospodarskog kriminala. Skorupan (1999) Statistike jasno govore o izmjenama u strukturi osuđenika u smjeru povećanja gospodarskih kaznenih djela čiji se broj neće smanjiti ukoliko se jasno ne odašilje poruka svih aktera u procesu sankcioniranja počinitelja kako je gospodarski kriminal štetan za gospodarski napredak, javnu upravu, jednakost svih pred zakonom, jednakost šansi, šteti javnoj odgovornosti i društvenom moralu.[30]

7. OPĆI I POSEBNI PROGRAMI TRETMANA U ZATVORSKOM SUSTAVU S OSVRTOM NA PROGRAME ZA POČINITELJE KRIMINALA BIJELOG OVRATNIKA

Posebni programi su uz osnovni pojedinačni program postupanja, osnova za rehabilitaciju zatvorenika. Posebni programi tretmana podrazumijevaju grupni i individualni psihosocijalni tretman zatvorenika. Djelujući izravno na dinamičke kriminogene čimbenike, ovi programi stvaraju pretpostavke za promjene u ponašanju, stavovima i vrijednostima počinitelja te na taj način izravno utječu na ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne zatvora. [31]

Tijekom 2016. godine, u zatvorima, kaznionicama i odgojnim zavodima primjenjivali su se sljedeći posebni programi tretmana zatvorenika:

1. Tretman ovisnika o drogama:
    - program po modelu modificirane terapijske zajednice, odnosno klubova liječenih ovisnika (KLO)
    - kognitivno-bihevioralni program PORTOs ("Prevencija ovisničkog recidiva treningom i osnaživanjem")
2. Tretman ovisnika o alkoholu:
    - program po modelu modificirane terapijske zajednice, odnosno klubova liječenih alkoholičara (KLA)
    - kognitivno-bihevioralni program TALK
3. Tretman počinitelja nasilnih delikata:
    - program ART (eng. "Aggression Replacement Training")
    - pilot program psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja pod (NAS)

30 Nacionalni program za borbu protiv korupcije s akcijskim planom za borbu protiv korupcije 2002 godine

31 https://pravosudje.gov.hr/zatvorski-sustav/tretman-zatvorenika/6159 preuzeto 4.4.2017.

4. Tretman počinitelja seksualnih delikata: program pod nazivom "Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja" (PRIKIP)
5. Tretman zatvorenika s dijagnosticiranim PTSP-om
6. Tretman zatvorenika s kaznenim djelom iz prometa
7. Tretman socijalnih vještina pod nazivom (JUS-TSV).

Od edukativno-razvojnih programa unutar Kaznionice Lipovice Popovače provode se "Zatvorenik kao roditelj" te "Vozač - čimbenik sigurnosti u prometu".
Obzirom na statistike iz 2013. godine iz već navedene Kaznionice, vidljiv je porast novodošlih visokoobrazovanih zatvorenika. Statistike govore kako je primijećen porast od 7,4 % u ukupnom broju novodošlih zatvorenika kroz 2009. godinu na 16.9 % u 2013. godini Lončarić i Rajić (2014). Unatoč visokom postotku visokoobrazovanih zatvorenika, koji su najčešće počinitelji djela gospodarskog kriminala, ne postoji adekvatni posebni program kojime bi se moglo doprijeti do pozadinskih uvjerenja tih zatvorenika. Obzirom na njihovu socijalnu adaptibilnost i proračunatosti, stječe se dojam kako takvi pojedinci "prespavaju kaznu" a rehabilitativna svrha zatvaranja ostaje neispunjena. [32]

8. SVRHA PISANOG RADA

Kroz pisani rad pokušat će se dati novi fokus na pojedince odgovorne za kaznena djela iz sfere gospodarskog kriminala. Ujedno, ispitati će se trend rasta broja osuđenika za navedena kaznena djela ali dati i odgovore na pitanja kao što su; tko su ti pojedinci, koje su njihove karakteristike i na koji način možemo utjecati na njihovo brojčano smanjenje i prevenirati recidiv. Brnas (2015) zagovara kako se na djela gospodarskog kriminala treba djelovati i preventivno, ne samo kažnjavajuće, te da to preventivno djelovanje treba proizlaziti iz razumijevanja svih institucijskih nedostataka koji utječu na opstanak gospodarskog kriminala. Stoga će se kroz istraživački rad, pokušati dobiti nova saznanja i preporuke o tretmanskom radu s navedenom skupinom, koje izostaje i nije institucionalizirano. Svaka je zatvorenička skupina posebna obzirom na specifične potreba te bi uz pojedinačni program postupanja, koji je temelj tretmana zatvorenika u kaznenim institucijama, mogao postojati i posebni program koji se bavi specifičnostima počinitelja gospodarskog kriminala. S obzirom na statistike koje govore o povećanju navedene skupine i nedostatku odgovarajućeg tretmana, resocijalizacija i reintegracija takvih pojedinaca u zajednicu, kao jedna od svrha zatvaranja gledajući iz

[32] https://pravosudje.gov.hr/vijesti/uprava-za-zatvorski-sustav-sektor-tretmana/14279 preuzeto 4.4.2017.

rehabilitacijske perspektive, stavljena je pod upitnik. Ujedno, rad će ispitati kvalitetu tretmanskog rada unutar probacijskih ureda, iz percepcije tretmanskog osoblja, s počiniteljima gospodarskog kriminala nakon izdržavanja kazne zatvora kroz mjeru nadzora nad uvjetnim otpustom te alternativnom sankcijom rada za opće dobro. Problem gospodarskog kriminala zahtjeva strateški ciljano i usklađeno djelovanje državnih institucija na svim razinama, te će rad pokušati osvjetlati probleme i mogućnosti istih.

9. ISTRAŽIVAČKI RAD – PROMJENA STRUKTURE ZATVORENIKA

9.1. UVOD

Fenomen gospodarskog kriminalitete nedovoljno je istražen u stranoj, a time još više u domaćoj znanstvenoj literaturi, kao i njegovi ključni aspekti. Postoji neusklađenost definicija, etiologije i same specifikacije obima kaznenih djela gospodarskog kriminala. Prijašnja inozemna istraživanja navode kako su dodatna istraživanja neophodna jer je teško djelovati na fenomen ako nemamo niti usklađene definicije i fenomenologiju. Nadalje, podaci pokazuju kako postoji povećanje kaznenih djela u sferi gospodarskog kriminala, no ti podaci ponajviše dolaze iz sekundarnih izvora: medija, izvješća, određenih dokumenata i službenih statistika. Sveobuhvatno istraživanje navedenog percipiranog povećanja ne postoji, te se ovim istraživanjem nastoji doskočiti tom problemu. Osim što smatram da je društveno relevantno istraživati ovu temu jer kaznena djela poput ovih uništavaju društvenu sliku i procese u društvu, što je već objašnjeno u prethodnom tekstu, vjerujem da donosi i određeni znanstveni doprinos u pojašnjavanju samog pojma i fenomenologije. Nadalje, postoji i praktični doprinos (eng.*policy contribution*). Nova saznanja o samom pojmu i načinu rada s osuđenicima za kaznena djela gospodarskog kriminala mogu doprinijeti unapređenju rada u praksi kao i utjecati na promjene unutar sustava institucija koji su donositelji odluka, te mogu biti svojevrsni pokretači promjene. Ujedno, istraživanje nudi mogućnost sudionicima da se izjasne po pitanju tretmana spomenutih osuđenika, mogućnostima unutar sustava kao i tretmanskim pogreškama i ograničenjima. Istraživanje je eksplorativnog karaktera, a kvalitativna metodologija pomože dati dublje razumijevanje samog problema. Zatvorenici za kaznena djela gospodarskog kriminala mijenjaju strukturu uobičajene populacije u penalnim ustanovama te su svojevrsna novina u kaznenopravnom sustavu,kao i u tretmanskom smislu. U skladu s tim, za ovo istraživanje izabrani su tretmansku službenici s iskustvom rada s ovom

kategorijom osuđenika, s pretpostavkom da njihovo profesionalno iskustvo i uvidi mogu pomoći u razumijevanju fenomena, tretmanskih mogućnostima i novih izazova u radu.

9.2. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Opći cilj je ispitati percipiranu promjenu strukture zatvorenika, nastale dolaskom osuđenika iz sfere gospodarskog kriminaliteta, te dobiti uvid u kvalitetu tretmanskog rada s navedenom skupinom osuđenika, njihovim karakteristikama, a time i izazovima s kojima se tretmansko osoblje susreće u radu i njihovim prijedlozima za poboljšanje.

U skladu s tim ciljem, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1.Imate li iskustvo rada s počiniteljima kaznenih djela iz sfere gospodarskog kriminala?

2.Uviđate li povećanje broja osuđenika-počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminala unutar proteklih 5 godina?

3. Kako izgleda tretman takvih skupina zatvorenika?

4.Postoje li smjernice Središnjeg ureda za tretman rehabilitacije i resocijalizacije navedene skupine?

5.Postoje li razlike u socijalnim karakteristikama osuđenika za djela gospodarskog kriminala i osuđenika za ostale kategorije kaznenih djela iz kaznenog zakona?

6. Postoje li razlike u psihološkim karakteristikama osuđenika za djela gospodarskog kriminala i osuđenika za ostale kategorije kaznenih djela iz kaznenog zakona?

7.Prema navedenom; postoje li posebni izazovi u radu s navedenom skupinom?

8.Postoje li određen set vještina za koji smatrate da je neophodan za rad s navedenom skupinom počinitelja?

9.Iz vašeg iskustva, imaju li zatvorenici navedene interesne skupine uredan tijek kazne i koriste li mogućnost prijevremenog otpusta, te u koliko slučajeva je on pozitivan?

10.Imate li prijedlog za tretman navedene skupine. U čemu bi bilo tretmansko uporište?Koji su tretmanski potencijali navedene skupine za rehabilitaciju?

9.3. METODOLOGIJA

9.3.1. Metoda istraživanja i analize podataka

U skladu s ciljem istraživanja, korišten je kvalitativni pristup prikupljanja i analize podataka. Za prikupljanje podataka korištena je metoda polustrukturiranog intervjua, a pri analizi odgovora koristila se kvalitativna analiza sadržaja, pri čemu je jedinica analize intervju (Lacey i Luff, 2009.). Istraživanje je imalo uzorak sastavljen od 9 ispitanika (N=9), a metoda polustrukturiranog intervjua odabrana je s razlogom prikupljanja što kvalitetnijih ali i ispitanicima bitnih informacija, gdje je dozvoljeno odstupanje od strukture pitanja i postavljanje novih pitanja u svrhu eksploracije. Time se omogućuje cjelovitost pristupa, a ispitaniku se pristupa kao aktivnom subjektu u cijelom procesu, od upoznavanja problema do njegovog potencijalnog rješavanja. Clarke i Braun (2013b) navode kako je intervju idealna metoda kada istraživača zanima iskustvo, odnosno kada su istraživačka pitanja usmjerena ka iskustvu sudionika, razumijevanju i doživljaju iskustva sudionika i njihove perspektive. Intervju sadrži unaprijed osmišljena pitanja i pokriva teme koje su od važnosti kako bi se odgovorilo na istraživačke ciljeve, odnosno pitanja (Gillham, 2005.). Intervju se sastojao od 10 pitanja koja su se odnosila na njihova iskustva rada s osuđenicima za kaznena djela gospodarskog kriminala, karakteristike osuđenika, mogućnosti i izazove tretmana te njihove tretmanske prijedloge, jer postoji racionala u pozadini kako bi s ovim saznanjima kvaliteta tretmana u buduće poboljšala. Prednost kvalitativne metodologije upravo i je u mogućnosti stvaranja novih perspektiva na temelju kvalitativnog uvida tj.bolje razumijevanje određenih socijalnih fenomena.

9.3.2. Uzorak i postupak prikupljanja podataka

Intervju je proveden na namjernom uzorku od 9 službenika tretmana u penalnim ustanovama, što navedeni uzorak čini uzorkom intenziteta. Što je i karakteristično za kvalitativni uzorak, ispitanici su relevantni za temu istraživanja tj.čine uzorak bogat informacijama. Od ukupnog uzorka, 6 ispitanika zaposleno je u probacijskim uredima (3 u probacijskom uredu Split te 3 u probacijskom uredu Zagreb 1),a preostala 3 su službenici tretmana u Kaznionici Lipovica-Popovača. Svi ispitanici su imali prethodno iskustvo u radu s osuđenicima za kaznena djela gospodarskog kriminala. Od ukupno devet obuhvaćenih sudionika jedan je ispitanik muškog spola. Raspon dobi ispitanika je od 30 do 50 godina. Odabir ispitanika nastao je na temelju kriterija dostupnosti, pristanka ustanova i sudionika na sudjelovanje u istraživanju.

Sudjelovanje je bilo dobrovoljno. Prosječno vrijeme trajanja intervjua bilo je 20 minuta, prilikom čega su odgovori snimani uz prethodno dopuštenje ispitanika. Samo je jedan ispitanik, zbog politike ustanove bio ispitan bez snimanja, gdje sam tijekom ispitivanja vodila pisane bilješke. Nakon snimki načinjeni su transkripti koji su prepisani uz minimalne jezične preinake. Intervjui su provedeni individualno na radnom mjestu ispitanika u vrijeme koje im je odgovaralo kako bi se osigurala dostatnost vremena za intervju. Svim sudionicima je pojašnjena svrha istraživanja te im je zajamčena povjerljivost i anonimnost pri prikazu rezultata temeljena na Etičkom kodeksu Sveučilišta u Zagrebu (2009.), Etičkom kodeksu odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006.), te Zakonu o zaštiti osobnih podataka (103/03., 118/06., 41/08., 130/11., 106/12.). Ponuđena im je mogućnost prikaza ukupnih rezultata istraživanja**.**

9.3.3. Postupak i obrada podataka

Prilikom analize podataka korištena je tematska analiza sadržaja koja je prema Hsieh i Shannon (2005; prema Laklija i sur 2011) definirana kao "metoda istraživanja za subjektivnu interpretaciju tekstualnog sadržaja kroz sustavan klasifikacijski proces kodiranja i identifikacije tema ili obrazaca". Drugim riječima korištena je induktivna metoda kojom se analizom i klasifikacijom činjenica dolazi do određenih hipoteza i zaključaka. Organizacija podataka učinjena je kroz postupak kodiranja koje u sebi sadrži tri različita postupka: 1)pripisivanje kodova empirijskoj građi; 2) grupiranje srodnih kodova u kategorije te analiza značenja pojmova i nastalih kategorija. Prije samog postupka kodiranja, snimani intervjui su pretipkani u transkripte, kako bi se dobila tekstualna građa. Zbog lakše interpretacije i prezentacije podataka svaki intervju dobio je pripadajući broj koji ga predstavlja u interpretaciji rezultata.

Proces kodiranja prikazat ću na primjeru koji je uvršten u kategoriju "Politika sankcioniranja", te su nađene potkategorije česte kaznena djela; česte sankcije. U tekstu ću jedinice kodiranja izdvojiti **masnim fontom,** nakon čega ću ih prikazati i tablično kako bi se vidio odnos između jedinica kodiranja, kodova (parafraziranih jedinica teksta) te potkategorija.

Pitanje: Iz vašeg iskustva, imaju li zatvorenici navedene interesne skupine uredan tijek kazne i koriste li mogućnost prijevremenog otpusta, te u koliko slučajeva je on pozitivan?

*Odgovor: "Mislim da **često dobivaju zatvorske kazne**,koliko sam primijetio.To su **često utaje, s visokim iznosima, utaje, prijevare, često dobiju zatvor kao vrstu sankcije**.**Zatvorske kazne***

pa onda uvjetni otpust, na polovici ili 2/3 kazne. Dio unutar kaznionice, a ovu trećinu ili polovinu u okviru probacijskog ureda.''

CITATI IZ TEKSTA	KODOVI	POTKATEGORIJA
''Mislim da često dobivaju zatvorske kazne,koliko sam primijetio	Česte zatvorske kazne	Česte sankcije – zatvorske kazne
To su **često utaje, s visokim iznosima, utaje, prijevare, često dobiju zatvor kao vrstu sankcije**	Utaje Utaje s visokim iznosima Prijevare Često dobivaju zatvorske sankcije	Česta kaznena djela Česte sankcije - zatvorske kazne
Zatvorske kazne pa onda uvjetni otpust, na polovici ili 2/3 kazne. Dio unutar kaznionice, a ovu **trećinu ili polovinu u okviru probacijskog ureda.''**	Zatvorske kazne s uvjetnim otpustom Nadzor probacije na uvjetnom otpustu	Česte sankcije - zatvorske kazne Česte sankcije – uvjet uz kontrolu probacije

Ovaj postupak primijenila sam na sve relevantne podatke koje sam našla u tekstu, odnosno generirala sam kodove te ih raspodijelila u potkategorije i kategorije. Nakon pregledavanja jesu li svi kodovi pravilno raspoređeni i povezani u potkategorije i kategorije, definirala sam i imenovala kategorije kako bi ih postavila u odnos s istraživačkim pitanjima.

9.4. REZULTATI I INTERPRETACIJA

Postupkom kvalitativne analize odgovora na prethodna istraživačka pitanja dobivene su sljedeće kategorije:

1. Iskustvo rada s počiniteljima kaznenih djela gospodarskog kriminala
2. Duljina radnog staža u području tretmana

3. Zamjedba o broju osuđenika za kaznena djela gospodarskog kriminala
4. Način i kvaliteta rada s navedenom osuđeničkom populacijom
5. Izazovi u tretmanskom radu
6. Karakteristike počinitelja
7. Nepostojanje smjernica za rad od Središnjeg ureda za zatvorski sustav
8. Vrste kaznenog djela, sankcija i motivacije počinitelja za izvršenje kaznenog djela
9. Motivacija i tijek izvršavanja sankcije
10. Set dodatnih vještina
11. Prijedlozi za poseban tretmanski rad
12. Problematika sankcioniranja počinitelja kriminala bijelog ovratnika u sustavu

Kategorija 1 - Iskustvo rada s počiniteljima kaznenih djela gospodarskog kriminala izdvojena je kako bi se prikazalo da je namjerni uzorak dobro izabran, te su svi sudionici iskazali kako posjeduju iskustvo rada s navedenim počiniteljima.

Kategorija 2 - Duljina radnog staža u području tretmana, izdvojena je radi prikaza kvalitete namjernog uzorka. Ispitanici koji su zaposleni u kaznionici izvještavaju o radnom stažu duljem od 5 godina a prosječna duljina rada ispitanika u Probacijskoj službi je 4,2 godine. Imajući na umu kako su Probacijski uredi počeli s radom 2011.godine, pokazalo se da je unatoč tome što je probacija kao način sankcioniranja prijestupnika u Republici Hrvatskoj još mlada, uzorak kvalitetan i relevantan. Tim više ukoliko se u obzir uzme i činjenica kako se prve dvije godine u radu probacijskih ureda nisu izvršavali uvjetni otpusti, te se zbog toga ispitanici nisu niti mogli susretati s počiniteljima gospodarskog kriminala, koji su uglavnom izvršavali zatvorsku kaznu a potom su bili otpuštani bez nadzora.

Kategorija 3 - Zamjedba o broju osuđenika za kaznena djela gospodarskog kriminala unutar sustava nadovezuje se na istraživačko pitanje: Uviđate li povećanje broja počinitelja kaznenih djela gospodarskog kriminala unutar proteklih 5 godina? Iduća tabela prikazuje kodove i potkategorije :

CITATI IZ TEKSTA	KODOVI	POTKATEGORIJE
Eventualno kada su te	*Povećanje vezano uz afere*	**Zamjedba o periodičnom**

nekakve afere pa ih u tom periodu bude veći broj osuđenika iz te konkretne afere ali one su onako periodične.		**pojavljivanju povećanja broja osuđenika za kaznena djela gospodarskog kriminala**
Nisam vidio znatno povećanje, to su uzastopna djela	*Nema zamjedbe o povećanju* *Djela se pojavljuju sukcesivno*	**Sukcesivna pojava pojedinačnih djela**
Oni dolaze u serijama tako da je to vjerojatno vezano za presude koje su im izrečene.	*Zamjedba o periodičnom pojavljivanju počinitelja u sustavu*	**Zamjedba o periodičnom pojavljivanju povećanja broja osuđenika**
Nemam dojam da ih je nešto više sad nego sto ih je bilo prije nego koju godinu.Valjda su vam te stvari uglavnom vezane uz ove velike afere.Kad nekakva afera završi onda nama kroz godinu dana kapaju i onda se smiri, i onda opet.	*Nema zamjedbe o povećanju* *Postoji zamjedba o periodičnom pojavljivanju počinitelja u sustavu*	**Zamjedba o periodičnom pojavljivanju povećanja broja osuđenika**
Tako da sad nešto znatnije povećanje, to je sve tu negdje, konstantno se vrti.Nekad ima više nekad manje.Teško mi je baš procijeniti.	*Približno jednak broj osuđenika* *Periodično se povećava i smanjuje broj osuđenika*	**Broj osuđenika za gospodarska kaznena djela je stabilan** **Zamjedba o periodičnom pojavljivanju povećanja broja osuđenika**
Ja recimo, osobno u mom ormaru ih imam više	*Primijećeno povećanje broja osuđenika*	**Zamjedba o pojavi povećanja broja osuđenika**
Da, radim tu već 4 godine i uviđam povećanje	*Primijećeno povećanje broja osuđenika*	**Zamjedba o pojavi povećanja broja osuđenika**
Uvijek ih ima nekakav prosječan broj tipa na 10 zatvorenika obično su 2, ali mislim da ih u posljednje	*Približno jednak broj osuđenika* *Primijećeno povećanje broja osuđenika*	**Broj osuđenika za gospodarska kaznena djela je stabilan** **Zamjedba o pojavi**

vrijeme ima ih čak i više osobito zbog ovih zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, mislim da je mrvica više		**povećanja broja osuđenika**
Od nekakve do 2013. do 2015. se pokazalo kako postoji rast s tim kaznenim djelima., trenutno ne znam. Te godine koje sam malo analizirala, da vidio se porast	*Trenutno nisam sigurna za povećanje.* *U ovom periodu primijećeno povećanje broja osuđenika*	**Zamjedba o pojavi povećanja broja osuđenika**

Analizom pronađeno je 4 potkategorije tj. zamjedbe o broju osuđenika unutar sustava:

- povećani broj osuđenika za gospodarska kaznena djela
- periodično pojavljivanje povećanja broja osuđenika
- stabilnost broja osuđenika za kaznena djela gospodarskog kriminala
- sukcesivno pojavljivanje individualnih slučajeva

Kategorija 4 pruža saznanja o <u>načinu i kvaliteti rada s navedenom osuđeničkom populacijom.</u>

Potkategorije najbolje se objašnjavaju citatima ispitanika.

Citat: *" Način rada sa svakom kategorijom osuđenika je u principu jednak, dakle prilagođava se nekakvim njihovim karakteristikama i tako dalje. Svaki osuđenik koji dođe tu, prođe kroz nekakav sustav naše procjene, gdje mu odredimo kriminogene potrebe i u skladu s njima tretmanske ciljeve. Pa je tako i s njima. Znači pristup svima je jednak."*

Citat: *"Oni su uglavnom, s njima nema nekakvog posebnog tretmanskog rada jer s kojima osuđenicima ja radim to su uglavnom sređen osobe*."

Citat: " *U principu se tretman ne razlikuje, čak je tu manje nekakvih rizičnih faktora kada se provede taj naš sustav procjene počinitelja. Oni vam uglavnom budu niže rizični ili srednje rizični."*

Citat: *"U našem sustavu ne postoje nikakvi posebni programi koji bi bili napravljeni zbog njih zato sto imamo posebne programe koji su mahom za određene skupine znači, alkoholičari ovisnici o drogama,agresivci, sex delikti ali nema ustvari nikakav program koji bi se bavio njima."*

Citat: *"Posebnih programa za njih nema, pa čak ni rad, jer su naši svi poslovi u kaznionici*

jako jednostavni".

Potkategorije koje su izdvojene jesu:
- Osnovni tretman jednak drugim skupinama zatvorenika
- Individualni način rada s počiniteljem (osnovan na kriminogenim potrebama i stupnju rizičnosti)
- Nedostatak posebnog tretmanskog sadržaja

Kategorija 5 - Izazovi u tretmanskom radu ima 5 potkategorija. Potkategorije su vrlo specifične no često se nadovezuju i preklapaju s kategorijom karakteristike počinitelja što će biti prikazano u idućim analizama kategorija.

Potkategorije su sljedeće:

CITATI IZ TEKSTA	KODOVI	POTKATEGORIJE
"Osobe sklone manipulacijama" "Oni su možda u svom načinu razmišljanja složeniji nego neka druga naša populacija s kojom imamo kontakt, imaju mogućnost da pokušavaju na neki način hajde recimo izmanipulirati." " Zahtjevniji su i teži za rad. Treba mi dosta vremena da ih spustim i uspijem dobiti da radimo normalno. " "Daju socijalno poželjne odgovore, glume promjenu ponašanja no to je zapravo prazna priča	*Osuđenici skloni manipulaciji, psihološki kompleksniji* *Zahtjevniji su i teži* *Daju socijalno poželjne odgovore, glume promjenu*	**Počinitelji su skloni manipulacijama te su teži za rad**
" Izazov se sastoji u tome što je na neki način teško doći	*Nemaju uvid o vlastitom pogrešnom ponašanju*	**Počinitelji umanjuju i/ili negiraju krivnju i odgovornost**

kod njih do onog griješenja." "Čini mi se da malo više od ostalih opravdavaju taj svoj način postupanja" "Oni zapravo puno opravdavaju svoja kaznena djela.Čak i neki smatraju da se isplati." " Sebe ni ne doživljavaju kao kriminalce, nego pojedincima kojima se tako desilo spletom okolnosti pa su završili tamo gdje jesu" " Kaže formalno da je htio priskrbiti za obitelj ili da mari, zapravo nije, zapravo ih baš briga." " Uvijek se vade na zakonske okvire koji su toliko promjenjivi na godišnjoj razini ili polu godišnjoj, da se onda ponekad dogodi da nisu vidjeli nekakav novi propis, računovođa je kriv. " " Jako mali broj njih će reći da kriv sam radio sam to da se domognem hrpu para"	*Opravdavanje* *Opravdavanje i racionalizacija* *Umanjivanje krivnje i odgovornosti* *Opravdavanje* *Negiranje krivnje i odgovornosti* *Negiranje krivnje*	
"Često imaju pogrešnu viziju da to što oni rade zapravo nije zlo" "Za supočinitelji kaznenih djela tvrde da su oni isključivo poslovne osobe."	*Ono što rade nije zlo* *Supočinitelji su samo poslovni suradnici*	**Počinitelji rade normalizaciju i racionalizaciju okolnosti i kaznenog djela**

"Kažu : E da vi znate što ja znam i vi bi tako. Rade normalizaciju kaznenog djela." "Oni su bili dobročinitelji u smislu da su oni jako dobro radili svoj posao jer se u Hrvatskoj jednostavno poslovi obavljaju na takav način." "Pa ja nikoga ne napadnem niti ubijam, ja zapravo poslovno surađujem."	*Normalizacija kaznenog djela* *Poslovi se jednostavno obavljaju na takav način*	
"Ne prepoznaju žrtve" " Nemaju taj pojam žrtve jer kao ono nisam ja nikoga ubio."	*Nepostojanje svjesnosti o žrtvi*	**Počinitelji ne prepoznaju žrtve kaznenog djela**
"Sve treba više i podobnije objasniti i više se s njima baviti ako nećemo naprosto da odleže kaznu." "Moraš jako dobro poznavati zakon ako im išta želiš ići objašnjavati."	*Tretmanski zahtjevniji* *Pravno zahtjevniji*	**Počinitelji su pravno i tretmanski zahtjevniji**

Kategorija 6 sadrži samo 2 potkategorije i prikazuje prepoznate socijalne i psihološke karakteristke ličnosti počinitelja kriminala bijelog ovratnika, što znači da odgovara na dva istraživačka pitanja. Prikazane će biti samo 2 potkategorije uz pripadajuće sortirane kodove i neke od citata iz transkripata.

SOCIJALNA OBILJEŽJA	
POTKATEGORIJE	**CITATI IZ TEKSTA**

Počinitelji visoke do više inteligencije	
Počinitelji visoke socijalne inteligencije – socijalno vješti	*"Kada osjete da se možda događa nešto sto smatraju nepravednim, onda su oni ti koji će u skupini biti predstavnici i podići glas, i socijalno vješto izložiti što vide"*
Socijalno ugodni – razvijene interpersonalne vještine	
Razvijene komunikacijske vještine – verbalno izražajniji od ostalih skupina	
Suradljivi	*"S njima se lako postižu dogovori"*
Imaju zadržanu podršku okoline i obitelji	*"Umreženi su i povezani s mnogim strukturama"* *"U najvećem broju imaju očuvani obiteljski status, podršku žene, djece, bivših partnera."*
Prosječni počinitelj ima srednje do visoko obrazovanje	
Imaju široko znanje	*"Načitani su"* *" Pametni ljudi s njima se može o svemu razgovarati."*
Stambeno situirani	
Imaju razvijene radne navike	*" Vrlo su uspješni na radnim mjestima"*
Profesionalnog izgleda i ponašanja	*"Uredni su i točni"* *"Vrlo su elegantni"*

PSIHOLOŠKA OBILJEŽJA	
POTKATEGORIJE	**CITATI IZ TEKSTA**
Skloni manipulacijama	*"Daju socijalno poželjne odgovore"*
Promućurni	*"Skloni nuditi suradnju i povlastice"* *"Lukavi su i oprezni"*
Prilagodljivi	
Sposobni	*"Snalažljivi su"* *"Pametni su, mogu puno toga napraviti"*

Karizmatični ljudi	*"Ostavljaju dojam simpatičnih ljudi"*
Pouzdani i povjerljivi	*"Lojalni su partnerima" "Ne odaju suradnike" "Diskretni su oko svojih poznanstva"*
Imaju visoku potrebu za moći i statusom	*"Osjećaj moći i taj dio da ima novaca i kako to zaraditi, osjećaj kockanja jer on može više zaraditi za manje truda, na drugačiji način." " Zato što oni misle da zavređuju živjeti tako i oni se ne zadovoljavaju nekakvim sitnim plaćicama, ma čak i kad su veće.To nije bitno, radno vrijeme je nebitno, moja plaća je nebitna nego su bitni poslovni sastanci i da se kreću , sastanče, imaju taj hazarderski taj stil života koji zapravo pali i fura. "*
Promišljeni	*"Proračunato važu rizike" " Racionalno razmišljaju o posljedicama, u biti ljudi koji znaju što rade" " Ljudi koji znaju sto rade i nisu brzopleti"*
Neempatični	*"Nema baš empatije ni prema obitelji jer zna da ih izlaže riziku da će biti osramoćeni ali svejedno čini kazneno djelo"*
Emocionalno zreli ali hladni	
Stabilni; psihički jaki	
Strukturirani i organizirani	
Samopouzdani	*"Izrazito su samopouzdani.Moji paraju nosom oblake."*

Kategorija 7 - Nepostojanje smjernica za rad od Središnjeg ureda za zatvorski sustav, već sama nagovještava o smjeru informacija koje su proizašle iz intervju sudionika. Svih 9 ispitanika izvještava o nepostojanju smjernica za rad s navedenom specifičnom skupinom zatvorenika, bila ona u sektoru Probacije ili Kaznionica, unatoč izazovima u radu i karakteristikama počinitelja prikazanim u prethodnim kategorijama.

Kategorija 8 - Vrste kaznenog djela, sankcija i motivacije počinitelja za izvršenje kaznenog djela sadrži 3 potkategorije:

- najčešća vrsta kaznenog djela
- najčešće izrečene sankcije
- motivacija za počinjenje kaznenog djela

Analizom tekstualne građe kao najčešća kaznena djela pronađene su utaje s visokim iznosima, prijevare vezane uz računovodstvo i financije.

Citat: *" To su često utaje, s visokim iznosima, utaje, prijevare, često dobiju zatvor kao vrstu sankcije."*

Što se tiče izrečenih sankcija, ispitanici navode kako su 2 najveće skupine sankcija - zatvor s uvjetnim otpustom ili rad za opće dobro koji se izvršava putem probacije.

Citat: *" Oni su uglavnom, ako je teži gospodarski kriminal onda odrađuju to kroz uvjetni otpust,kad budu otpušteni iz zatvora ili ako je nešto manje, ovisno o presudama, onda se radi o radu za opće dobro.Ili ako je manja zatvorska kazna a to je do godinu dana, zamijeni se radom za opće dobro do 730 sati. To su najčešće sankcije koje imaju."*

Obzirom da je gospodarski kriminal kao takav kazneno djelo za koje je potrebno zaposlenje, na pitanje ispitanicima: dobivaju li često zabrane obavljanja dužnosti? , ispitanici uglavnom odgovaraju kako je ta sankcija rijetka.

Citat: *" A ima i toga, sad , zna biti ali rjeđe.Ja sam imala nešto zabrana ali rijetko."*

Kao motive za počinjenje kaznenog djela ispitanici najčešće navode obijest i motiv novca.

Citat: " *To su u principu osobe koje su se upustile u kriminal, a imale su posao, zarađivale su.."*

Citat: *" Ovi to nisu radili iz nekakve teške potrebe nego iz neke čiste obijesti."*

Citat: *"Imala sam jednoga koji je sređivao mirovine, i rekao je i gledajte počelo je da sam ja to malo frendovima nategao kao invalidsku mirovinu ali onda kad sam ja to vidio da je to zgodan izvor prihoda onda se otelo kontroli."*

Kategorija 9 - Motivacija i tijek izvršavanja sankcije podijeljena je u 2 potkategorije, jedna se odnosi na motivaciju samog počinitelja da izvrši dodijeljenu sankciju a druga objašnjava kvalitetu tijeka izdržavanja.

Svi ispitanici navode kako nisu imali problema u samom tijeku izvršavanja sankcije. Navode kako su ti počinitelji točni i uredni u izvršavanju svojih obaveza, što ću potkrijepiti citatima iz transkripata.

Citat: *" Ali mislim da je od apsolutne većine njih, bar ovih primjera što ja imam, da imaju vrlo uredan tijek izvršavanja, da su suradni."*
Citat: *" Tijek ekstremno uredan, dobivaju vrlo brzo pogodnosti jer je post-penalan vrlo uredan. Ponašanje je skroz okej, ono što je nekada problem ako imaju duže kazne moraju malo čekati ipak do odobravanja početka pogodnosti ali puno brze napreduju od nekih drugih. Uvjetni otpust jako često dobivaju i to velike uvjetne otpuste osobito ako su po novom zakonu suđeni."*
Citat: *"Oni u pravilu odrađuju rad za opće dobro i njih pravne osobe vole, svi vole gospodarski kriminal jer su to nisko rizični osuđenici, okej ljudi i svi bi najrađe njih. Njih se zapravo vrlo lako uputi i oni budu i korisni pravnoj osobi i dobro odrade tu sankciju. Nisam imala slučajeva da je bilo nekakvih problema."*
Citat: *"Uvjetne otpuste dobivaju najviše preko 90%, što se tiče izlazaka isto tako"*

Ispitanici uredan tijek povezuju s njihovom motivacijom, koja je u većini slučajeva da se sankcija što prije završi.
Citat: *''Oni su tu prilagodljiviji i prilagođavaju se situaciji jer smatraju da što prije riješe to više neće imati posla s nama i to je to. Žele riješiti problem što prije da ne dolaze u susret s nama."*
Citat: *"Na neki način će pokušati to riješiti da oni što manje imaju traume/posla."*
Citat: *''Ne daju oni nešto posebno od sebe ali daju dovoljno da nemaju problema. Da što prije i bezbolnije izađu van."*

Kategorija 10 - Set dodatnih vještina vezuje se na istraživačko pitanje ispitanicima – Smatraju li da je s obzirom na karakteristike ovih počinitelja i već spomenute izazove, potreban određeni set vještina za kvalitetan tretmanski rad.
Većina ispitanika govori o prepoznatom nedostatku financijskih/računovodstvenih znanja tj. znanja iz ekonomije, što čini 1. potkategoriju.
Citat: " *Ja baš nisam puno u ekonomiji i tom dijelu, a u ovom dijelu bi možda dobro došlo. I oni stvarno, kad meni pričaju te neke bilance lijevo-desno, što realno s mojim poslom baš i nema veze , u ovom dijelu bi imalo jer stvarno ja ne znam ništa, a oni znaju jako puno. I onda teško da ja tu mogu konfrontirati."*
Citat: *"I često dobivamo poruku da mi ne razumijemo taj dio, jer da je to dio biznisa."*

Druga kategorija odnosi se na imanje imovinsko-pravnih znanja, kako bi se lakše moglo

prepoznati ilegalna postupanja u samom kaznenom djelu te na taj način konfrontirati počinitelje.
Citat: *"Trebalo bi u tom smislu imati neke temeljne spoznaje o poslovanju, kupoprodajnim ugovorima, kako to funkcionira da bi se onda moglo njihovo kriminogeno postupanje prepoznat."*
Citati: *"Možda neka temeljna znanja iz gospodarstva, iz imovinsko pravnog načina poslovanja, poslovanja na tržištu.*

Treću kategoriju čine postojeća socijalno pedagoška znanja i vještine, no pojačana sa zakonskim okvirima. Ispitanici objašnjavaju kako je s njima potrebno sve puno bolje znati objasniti, predstaviti, poduprijeti zakonskim spisima a ujedno znati kako potaknuti osuđenika na kontemplaciju.
Citat: *"Jako dobro poznavanje zakona, jako dobar set komunikacijskih i socijalnih vještina općenito, jako širok aspekt raznih znanja"*
Citat: *"Strpljivost, elokventnosti, osoba u tretmanu mora biti zrele osobnosti jer te oni stalno pikaju i traže emocionalnu neravnotežu."*

Dva ispitanika izjasnila su se kako dodatna znanja i vještine nisu potrebni.

Kategorija 11 - Prijedlozi za poseban tretmanski rad ispreplići se s idućom kategorijom - Problematika sankcioniranja počinitelja kriminala bijelog ovratnika u sustavu, tj. bolje bi se moglo reći kako prijedlozi za rad proizlaze iz prepoznatih nedostataka u načinu sankcioniranja počinitelja.

Kategorija 11 sadrži potkategorija:

KODOVI	POTKATEGORIJE
osvještavanje o neprihvatljivosti ilegalnih ponašanja *osvještavanje i izmjena kognitivnih distorzija* *izmjena iskrivljenih stavova i*	Rad na kognitivnim distorzijama, iskrivljenim stavovima i sustavu vrijednosti

uvjerenja(vrijednosnog sustava)	
osvještavanje o direktnim i indirektnim žrtvama	Osvještavanje o žrtvama
Poučavanje o empatiji	Razvijanje empatije
Prorada moralnih normi *Rad na moralnom rasuđivanju*	Moralno rasuđivanje
Osvještavanje i razvijanje odgovornosti za vlastite postupke *Preuzimanje odgovornosti* *Donošenje odluka koje ne ugrožavaju druge*	Razvijanje odgovornosti
Prepoznavanje emocije kod sebe i drugih	Prepoznavanje emocija i nošenje s istima
Istraživanje i osvještavanje o psihološkim potrebama i motivima za počinjenje djela	Prepoznavanje i upravljanje vlastiti psihološkim potrebama

Kategorija 12 – **Problematika sankcioniranja počinitelja kriminala bijelog ovratnika u sustavu sadrži 5 potkategorija.**

CITATI IZ TEKSTA	POTKATEGORIJE
"To se općenito provlači kod nas, možeš pronevjerit ne znam koju količinu novaca i tako dalje i onda što, dobiješ rad za opće dobro i guliš krumpire"	**Ne shvaćanje ozbiljnosti i štete nastale počinjenim kaznenim djelom**
"Samo je pitanje i naših mogućnosti i kapaciteta i svega toga, koliko se mi možemo tretmanski baviti sa svakom osobom posebno vezano za gospodarski kriminal." *" A i nekakav period rada s njima je kratak di opće se može na taj dio utjecati."* *" Tu je malo tog vremenskog prostora"* *" Posebnih programa za njih nema, pa čak ni rad, jer su naši svi poslovi u kaznionici jako jednostavni."*	**Neadekvatnost tretmanskih uvjeta i mogućnosti**
" Tu je zapravo najveći problem jer oni onda nemaju obvezu dolaziti ovdje. A mi nemamo puno područja na kojima mi možemo puno raditi." *" S njima se manje ima nekako raditi na klasičnim ciljevima."* *" Zapravo tretmanski problem, oni su kao lagani, "de facto" nema tu zapravo, nit se čovjek puno troši niti je rizičan, ne izlažu se riziku, ali zapravo što se samog sadržajnog dijela tiče nastane problem"*	**Konflikt klasičnih tretmanskih područja i stvarnih tretmanskih potreba**
"Oni su rizični za počinjenje ponovnog gospodarskog kriminala - gotovo uvijek, zato što znaju rupe, hvale se s time što znaju rupe u Zakonu. "	**Konflikt procijenjene niske rizičnosti i stvarne percepcije o mogućem recidivu**

" Znam da neće i otvoreno govore da se više nikada neće zaposliti legalno, to jest formalno niti dobivati plaću jer će im se plaća ovršiti.Do kraja života. Dakle ne žele se prijaviti ni na dvije i pol ili koliko je već sada minimalno, jer će im 700 kn uzeti od te plaće i ne žele niti to." *" I ono što je problem je to zakonodavstvo, što se porijeklo imovine, ni jedan moj osuđenik nema ništa na sebi. Oni sve to imaju na nekom drugom.I žive najnormalnije i nitko ih ne ovršuje ni zašto, lova piše da duguju ali nikada neće vratiti."* *" Rad za opće dobro se ne može adekvatno pratiti, ja ne mogu pratiti što oni zapravo rade, oni mogu pričati što god hoće. "* *"Članak 57.- ja ga tretmanski smatram bez veze jer osuđenika tretmanski nemaš za što držati ovdje."*	**Neadekvatnost pravnih instituta**

9.5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na svrhu i cilj istraživanja, istraživačka pitanja te ih povezati s rezultatima dobivenim u istraživanju.

Analizom intervjua ispitanika pokazalo se kako promjene u broju osuđenika za kaznena djela gospodarskog kriminala postoje. Postoji stabilan broj sukcesivnih dijela ali su i zamjetna periodična povećanja broja navedenih osuđenika koje vezuju uz različite političke i gospodarske afere. Govoreći o samom izgledu tretmana navedenih počinitelja, osnovni tretman isti je za sve. Ispitanici navode kako su ovi počinitelji uglavnom srednje ili visoko obrazovani, financijski stabilni, inteligentni, socijalno dobro adaptirani i vješti. Podrška

obitelji i socijalnog okruženja ne izostaje. Imaju razvijene komunikacijske i interpersonalne vještine, dobro su situirani, uglavnom zaposleni i razvijenih radnih navika. S obzirom na sve navedeno, te da sustav ocjenjuje ove počinitelje kao nisko ili srednje rizične izostaju klasični ciljevi tretmana a posebnih programa još nema, stoga se rad s njima odvija kroz individualni tretman koji ovisi o svakom tretmanskom službeniku, ponaosob.

Podaci prikazani u kategoriji 5 izvještavaju o izazovima s kojima se tretmanski službenici susreću u radu s počiniteljima kriminala bijelog ovratnika. One se one odnose na počiniteljeve manipulativne karakteristike, zahtjevnost u tretmanskom i pravnom radu, negiranju i racionalizaciji kaznenog djela, umanjivanju krivnje i odgovornosti za kazneno djelo te neprepoznavanju žrtvi kaznenog djela. Tri potkategorije posebno govore o zahtjevnosti rada s takvim počiniteljima. Počinitelj koji opravdava, normalizira i racionalizira kaznenost svojih postupaka te ujedno ne prepoznaju žrtve svojih dijela zahtjeva izniman napor te tretman zahtijeva dulji vremenski period jer se počinitelj prema modelu promjene nalazi tek u pretkontemplaciji, gdje niti ne razmišlja o promjeni. Sukladno tome, svi ispitanici izvještavaju kako je s njima u radu potrebno više znanja i vještina kao i dodatnog truda ako ne želimo da takve individue samo "odleže zatvorsku kaznu" i ne ostvari se svrha zatvaranja. Ispitanici napominju kako postoji potreba za dodatnim znanjima u radu s ovom skupinom, a ona se odnose na imovinsko pravna područja, znanja o gospodarskom poslovanju i dodatnim vještinama poput dobrog poznavanja zakonskih propisa. Naglašavaju kako službenici moraju biti zrele osobe sa razvijenim setom socijalno-pedagoških znanja jer počinitelje gospodarskog kriminala vide kao promućurne, sposobne karizmatične ljude koji su pouzdani i povjerljivi prema svojim suradnicima, skloni manipulaciji, psihički vrlo stabilni, emocionalno zreli ali hladni i neempatični. Nažalost, unatoč prikazanim izazovima u radu i karakteristikama počinitelja svi ispitanici izvještavaju o nepostojanju smjernica za rad s navedenom specifičnom skupinom zatvorenika, bila ona u sektoru Probacije ili Kaznionice.

S obzirom na pitanja o kaznenom djelu, ispitanici izvještavaju kako su najčešća kaznena djela računovodstvene prijevare i utaje, a najčešće sankcije zatvorske kazne s uvjetnim otpustom ili rad za opće dobro ako se radi o manjim kaznenim djelima. Nadalje, ispitanici naglašavaju, kako novi Kazneni zakon uvodi mogućnost članka 57. koji počinitelju dodjeljuje kaznu s automatski pretpostavljenim periodom uvjetnog otpusta, što umanjuje tretmanske mogućnosti. Također umanjuje mogućnosti motiviranja samog počinitelja na promjenu i rad na sebi, a broj motiva je ionako malen i u većini slučajeva je, imati uredan tijek da se sankcija što prije završi.

Također prepoznaju još problema u samom sustavu sankcioniranja. Navode kako javnost no i sami sustav ne prepoznaju ozbiljnost i štetu nastalu počinjenjem kaznenog djela. Kao problem prepoznaju i postojanje kratkog period za tretmanski rad s njima pa se u njemu ostvaruje slab utjecaj. Ispitanici prepoznaju kao problematiku sustava i konflikt između klasičnih tretmanskih ciljeva i stvarnih tretmanskih potreba, gdje se osoblje nema prilike baviti specifičnim područjima u kojima zatvorenici imaju probleme, već se, poštujući tretmansku praksu trebaju baviti klasičnim područjima tretmana, u kojima ovi zatvorenici nemaju poteškoća. Vidljiv je i konflikt u procjeni stvarne rizičnosti počinitelja, gdje se počinitelji gospodarskog kriminala stavljaju u nizak do srednji rizik, a istodobno izvještavaju o novcu i moći kao motivima za počinjenje kaznenog djela koji pogoduju relapsu. Posljednje što navode jest neadekvatnost pravnih instituta, gdje se gubi sama svrha kažnjavanja, ne ostvaruje se povrat pronevjerenog kapitala i široj javnosti se šalje poruka o neučinkovitosti kazneno-pravnih aparata.

S obzirom na navedeno ispitanici kao rješenje problema nude svoje prijedloge za tretmanska poboljšanja. Navode kako su u tretmanskom radu s ovim počiniteljima najvažnije sljedeće kategorije: rad na kognitivnim distorzijama, iskrivljenim stavovima i sustavu vrijednosti, osvještavanje o žrtvama, razvijanje empatije, moralno rasuđivanje, razvijanje odgovornosti, prepoznavanje emocija i nošenje s istima, prepoznavanje i upravljanje vlastiti psihološkim potrebama.

Uz sve navedeno, smatram da je rad dotakao opći cilj istraživanja,uspio dotaći srž same problematike te je uspio dati uvid u kvalitetu tretmanskog rada s navedenom skupinom osuđenika, tretmanskim problemima i/ili propustima ali i mogućnostima za poboljšanja.

10. LITERATURA

1. Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology,* 30, 47-87.
2. Alalehto T.(2015). White Collar Criminals: The State of Knowledge. *The Open Criminology Journal*, 8, 28-35.
3. Allen & Overy(2015). European White Collar Crime Report - Views on the key developments across Europe. Preuzeto 23.6.2017, s internetske stranice: http://www.allenovery.com/SiteCollectionDocuments/Allen_Overy_European_White_Collar_Crime_Report.PDF
4. Arnulf J.K., Gottschalk P.(2012). Principals, Agents and Entrepreneurs in White-Collar Crime: An Empirical Typology of White-Collar Criminals in a National Sample. *Journal of Strategic Management Education,* 8(3), 1 – 22.
5. Bedi D. (2015). Koruptivna kaznena djela u javnom i privatnom sektoru u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na područje Primorsko-goranske županije í studije slučaja.*Policija i sigurnost*. 24(1), 65-81.
6. Benson M.L. (2013). Editor's introduction— white collar crime: bringing the offender back in. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 29(3) 324 –330. DOI: 10.1177/1043986213496380
7. Brnas D. (2015). Politička i ekonomska okruženja kao kriminogeni potencijal za razvijanje organiziranog kriminala. *Europski časopis za bioetiku, 12(6), 353-366.*
8. Champion D.R. (2011). White-Collar Crimes and Organizational Offending: An Integral Approach. In*ternational Journal of Business, Humanities and Technology. 1(3), 34-45.*
9. Coleman, J. W. (2006). *The criminal elite: Understanding* white-collar crime. New York: Worth Publishers.
10. Cornish D.B., Clarke R.V.(1986). *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending.* New York, NY: Springer-Verlag.
11. Cornish D.B., Clarke R.V.(2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime prevention. *Crime Prevention Studies* ,16 , 41-96.

12. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2011). Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2010. godini. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
13. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2012). Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2011. godini. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
14. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2013). Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2012. godini. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
15. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2014). Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2013. godinu. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
16. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2015). Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2014. godinu. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
17. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2016). Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015. godinu. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
18. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2017). Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu. Preuzeto 16.3..2017. s internetske stranice: http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645
19. Europska komisija(2014).Izvješće Komisije Vijeću i Europskom parlamentu o suzbijanju- Izvješće EU-a o suzbijanju korupcije. Preuzeto 19.5.2017. s internetske stranice: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_croatia_chapter_hr.pdf
20. Eurostat(2013). Money laundering in Europe. Preuzeto 19.5.2017. s internetske stranice: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-working-papers/-/KS-TC-13-007
21. Faculty Scholarship Series, W. S. (1988). White Collar Crimes and Criminals. Preuzeto 19.5.2017. s internetske stranice: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/4127/?utm_source=digitalcommons.law.yale.edu%2Ffss_papers%2F4127&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

22. Friedrichs D.O.(2002). Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference .*Criminal Justice. 2(3),243–256.*
23. Gottschalk P.(2013). Empirical Differences in Crime Categories by White-Collar Criminals. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 5, 17-26.
24. Gottschalk P.,Smith R. (2011). Criminal Entrepreneurship, White-Collar Criminality, and Neutralization Theory. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*. 5(4), 300-308. DOI: 10.1108/17506201111177334
25. Greve H.R., Palmer D.,Pozner J. (2010).Organizations Gone Wild: The Causes, Processes, and Consequences of Organizational Misconduct. *The Academy of Management Annals* , 4(1), 53–107.
26. Hećimović A.,Gajić S. (2015). *Korupcija i borba protiv korupcije u Hrvatskoj 2013. – 2014.* Čakovec: Partnerstvo za društveni razvoj
27. HM Treasury- Home office (2015). UK national risk assessment of money laundering and terrorist financing. Preuzeto 10.1.2017. s internetske stranice: https://www.ifa.org.uk/media/701591/2017-NRA-Request-for-evidence-accountancy-supervisors.pdf
28. Kovčo Vukadin I. (2008). Kriminalitet na području jugoistočne Europe. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15(1),35-54.
29. Kovčo Vukadin I.(2008). Kriminalitet na području jugoistočne Europe. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* , 15 (1), 35-54.
30. Langton, L., Piquero, N. L. (2007). Can general strain theory explain white-collar crime? A preliminary investigation of the relationship between strain and select white-collar offenses. *Journal of Criminal Justice*, 35 (1), 1-15. DOI: 10.1016/j.jcrimjus.2006.11.011
31. Lasley, J.C. (1998). Toward a control theory of white-collar offending.*Journal of Quantitative Criminology, 4(4),* 347–362.
32. Leap, T.L. (2007). *Dishonest Dollars*: The Dynamics of White-Collar Crime. Ithaca, NY: Cornell University Press.
33. Lugo, M.A.(2013). *Self-Control, Attitudinal Beliefs, and White-Collar Crime Intentions*. Tampa: University of South Florida.
34. Mikšaj-Todorović L., Buđanovac A., Brgles Ž. (1998). Rehabilitaciiski programi u institucijama u Hrvatskoj penološkoj teoriji i praksi.*Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* , 34 (1), 83-92.

35. Ministarstvo pravosuđa (2015). Akcijski plan uz Strategiju suzbijanja korupcije za razdoblje od 2015.-2016. Preuzeto 23.6.2017, s internetske stranice: https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategije,%20planovi,%20izvje%C5%A1%C4%87a/Akcijski%20plan%20za%20%202015%20-%202016.pdf
36. Murphy N., Harris N., (2007). Shaming, Shame and recidivsm: A Test of Reintegrative Shaming Theory in the White-Collar Crime Context .*The British Journal of Criminology*, 47(6), 900–917, https://doi.org/10.1093/bjc/azm037
37. Newman D.J. (1958).White-Collar Crime. *Law and Contemporary Problems*, 23, 735-753.
38. Onna J.H.R.,Geest V.R., Huisman W., Denkers A.J.M. (2014). Criminal Trajectories of White-collar Offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51(6), 1-26. DOI: 10.1177/0022427814531489
39. Passas N. (1990). Anomie and corporate deviance. *Contemporary Crises*, 14 (2), 157–178.
40. Payne B.K.(2017). *White-Collar Crime: The Essentials*.Singapore: SAGE publication Inc.
41. Peter Graeff P.,Sattler S., Mehlkop G., Sauer C. (2014). Incentives and Inhibitors of Abusing Academic Positions: Analysing University Students' Decisions about Bribing Academic Staff. *European Sociological Review. 30 (2), 230–241. DOI:10.1093/esr/jct036*
42. Piquero N.L.(2012). The Only Thing We Have to Fear Is Fear Itself: Investigating the Relationship Between Fear of Falling and White-Collar Crime . *Crime & Delinquency*, 58(3), 362 -379.
43. Piquero N.L., Benson M.L.(2004). White-Collar Crime and Criminal Careers - Specifying a Trajectory of Punctuated Situational Offending. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(2), 148-165. DOI:10.1177/1043986204263770
44. PwC(2016). Globalno istraživanje gospodarskog kriminala iz 2016. – Hrvatska. Preuzeto 20.4.2017, s internetske stranice: https://www.pwc.hr/hr/forenzicke-usluge/Globalno-istrazivanje-gospodarskog-kriminala-iz-2016-za-Hrvatsku.pdf
45. Raine A i sur. (2012). Increased Executive Functioning, Attention, and Cortical Thickness in White-Collar Criminals. Human Brain Mapping, 33, 2932–2940.
46. Reurink A.(2016). From Elite Lawbreaking to Financial Crime: The Evolution of the Concept of White-Collar Crime. Preuzeto 10.1.2017. s internetske stranice:

https://www.researchgate.net/publication/308305351_From_Elite_Lawbreaking_to_Financial_Crime_The_Evolution_of_the_Concept_of_White-Collar_Crime

47. Schanzenbach M., Yaeger M.L. (2006).Prison Time, Fines, and Federal White-Collar Criminals: The Anatomy of a Racial Disparity. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 96(2), 757-794.
48. Skorupan V. (1999).Općenito o organiziranom kriminalu, s posebnim osvrtom na kaznenopravni i penološki aspekt.Društvena istraživanja.9(4-5), 687-727.
49. Slyke S., Bales W.D.(2012). A contemporary study of the decision to incarcerate white-collar and street property offenders. *Punishment & Society* ,14(2), 217–246.
50. Stadler, W.A., Benson, M.L. (2012). Revisiting the Guilty Mind:The Neutralization of White-Collar Crime.Cr*iminal Justice Review, 37(4), 494-511.*
51. Sutherland, E. H. (1983). *White Collar Crime: The Uncut Version.* New Haven: Yale University Press.
52. United Nation office on drugs and crime (2010). Background Research on Systems and Context -Justice and Home Affairs Statistics in the Western Balkans. Preuzeto 20.4.2017, s internetske stranice: https://www.unodc.org/documents/evaluation/ProEvals-2009/ProEvals-2010/ProEvals-2011/XEE_T53_FINAL_REPORT_24August2011_rev.pdf
53. Vidlička S.R, Šamota Galjer M., (2015) Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), 523-557.
54. Walters G.D. (2002). Criminal Belief Systems: An Integrated-interactive Theory of Lifestyles. Westport. Praeger Publishers.
55. Wheeler, S. (1992). *The problem of white-collar crime motivation*. Boston: Northeastern University Press.